

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП Р. МАКЕДОНИЈА
ПЕДАГОШКИ ФАКУЛТЕТ
ВТОР ЦИКЛУС НА СПЕЦИЈАЛИСТИЧКИ СТУДИИ ПО
МЕТОДИКА НА НАСТАВАТА ПО РЕЛИГИСКО ОБРАЗОВАНИЕ

Билјана Антова

СПЕЦИЈАЛИСТИЧКИ ТРУД

ИНТЕРПЕРСОНАЛНИ ОДНОСИ ВО НАСТАВАТА

Штип, 2011

Комисија за оценка и одбрана:

МЕНТОР

проф. д-р Снежана Мирасчиева
Вонреден професор Педагошки факултет

ПРЕТСЕДАТЕЛ НА КОМИСИЈА

проф. д-р Владо Петровски
Вонреден професор Педагошки факултет

ЧЛЕН

доц. д-р Борче Костов
Вонреден професор Педагошки факултет

Датум на одбрана:

Интерперсонални односи во наставата

Краток извадок

Проучувањето на комуникацијата која се одвива во наставата е од големо теориско и практично значење за самиот процес на нејзино организирање и реализирање, како и за процесот на нејзино усовршување. Квалитетната педагошка комуникација, како многу значајна димензија на наставниот процес, претставува плодно тло за квалитетно изведување и ефикасно остварување на воспитно-образовните цели во наставата. Мудрик истакнува дека „комуникацијата игра многу важна улога во развојот на човекот: во усвојувањето на нормите на социјалните облици на однесување, во емоционалниот развој, во стекнувањето на индивидуално социјално искуство, во реализирањето и потврдувањето на себеси како личност“. Комуникацијата во наставата така создава можност за адекватно единство на воспитното и образовното, за остварување на целите и задачите во наставата како најсистематичен воспитно-образовен процес.

Се покажало дека луѓето од секоја возраст се способни да научат специфични комуникациски вештини, кои ги подобруваат интерперсоналните односи и го зголемуваат успехот во структурата. Вештините во однос со луѓето претставуваат комбинација на добри интерперсонални вештини (способност за соработка со другите) и интраперсонални вештини (способност на управување со сопствените ставови и емоции).

Интерперсоналната комуникација е непосредна, директна комуникација меѓу две или повеќе личности, лице в лице, или со посредство на некој аперсонален медиум. Неа можеме да ја одредиме како интеракција во која една личност презентира некои содржини (информации, пораки) на друга личност за да влијае врз нејзиното

однесување или да учествува во создавање на ситуации кои ќе придонесат во менувањето на сопствените ставови и уверувања, односно за да се помогне усвојувањето на одредени факти и генерализации.

Комуникацијата меѓу наставникот и учениците во наставата има информативен карактер (учениците добиваат информации од науката, уметноста, техниката и технологијата, литературата...)

Таа е со конативен карактер, преку комуникацискиот однос учениците добиваат сознанија за светот што ги опкружува и случувањата во него. Низ процесот на комуникација учениците ги искажуваат своите чувства и ги разменуваат со наставникот.

Иако не може да се зборува за усвојување на еден одреден модел на комуникација кој би бил ефикасен во секоја ситуација, може да се зборува за елементите кои треба да ги содржи успешната комуникација меѓу наставникот и ученикот. Значи, се поставува прашањето што има на располагање наставникот, а што може да придонесе за квалитетна комуникација на часот, со цел мотивирање на учениците за учење и социјално прифатливо однесување. Може да се каже и дека одреден вид на однос помеѓу наставникот и учениците влијае и на тоа, дали одредената мерка ќе биде ефикасна и во која ситуација.

Комуникацијата е регулатор на целокупниот наставен процес, не само на образовниот дел, туку и на воспитниот. Фактор е за развојот на личноста, зашто низ комуникацијата се создаваат услови за социјализација на личноста (почитување на другите), истовремено овозможува индивидуализација, затоа што се придава значење на индивидуалните разлики, способности и мотиви. Низ процесот на комуникација секој ученик има можност да ги изрази своите ставови и вредности, убедувања.

Низ процесот на комуникација ученикот партиципира како субјект: го развива вербалното изразување, го збогатува речникот, формира позитивни карактерни особини: самодоверба, самопочит, храброст во искажувањето на сопствените ставови и мислења.

Преку комуникацијата се добиваат и сознанија за постигнувањата на учениците.

Клучни зборови: Комуникација, наставник, ученик, интерперсонална вештина

ABSTRACT

The study of the communication which is taking place in the lecturing is of great theoretical and practical importance for the very process of its organizing and accomplishment, as well as for the process of its improvement. The quality pedagogical communication, as a very important dimension of the teaching process, represents a fertile base for quality performance and efficient achievement of the upbringing-educational objectives in the lecturing. Mudrik points out that “the communication has a very important role in the human development: in the adoption of the norms of the social behavior forms, in the emotional development, in the attainment of individual social experience, in the accomplishment and affirmation of yourself as a person”. The communication in the lecturing also creates an opportunity of adequate unity of the upbringing and the educational, for achievement of the objectives and assignments in the lecturing as the most systematical upbringing-educational process.

It has been proved that the people of every age are capable to learn specific communication skills which improve the interpersonal relationships and increase the success in the vocation. The skills in connection with the people represent a combination of good interpersonal skills (ability to cooperate with the others) and intrapersonal skills (ability to manage the personal attitudes and emotions).

The interpersonal communication is immediate, direct communication between two or more persons, face to face, or with the mediation of some impersonal medium. We can determine it as an interaction in which a person presents some contents (information, messages) to another person in order to influence his/her behavior or to participate in the creation of situations that will contribute to the changing of the personal attitudes and beliefs, that is, to help the adoption of certain facts and generalizations.

The communication between the teacher and the students in the lecturing is of informational character (the students receive information from the science, art, technique and technology, literature...).

It is of conative character. Through the communicating relation the students get acknowledgements of the world surrounding them and the events in it. Through the process of communication, the students express their feelings and exchange them with the teacher.

Though the adoption of one particular communication model that would be efficient in every situation cannot be discussed, the elements that the successful communication between the teacher and the student should contain can be discussed. Hence, the question propounds, on what teacher has at his/her disposal and which can contribute to quality communication at class, in order to motivate the students to learn and have socially acceptable behavior. It can also be said that a certain type of relation between the teacher and the students impacts on whether the determined measure will be efficient and in which situation.

The communication is a regulator of the entire teaching process, not only of the educational part, but of the upbringing as well. It is a factor on the development of the person, because conditions for the socialization of the person are created through the communication (respect for the others), at the same time enabling individualization, because the importance of the individual differences, abilities and motives is imparted. Through the process of communication, every student has an opportunity to express his/her attitudes, values and convictions.

Through the process of communication the student participates as a subject: develops the verbal expression, enriches the vocabulary, forms positive personal characteristics: self-assurance, self-respect, courage in the expression of the personal attitudes and opinions.

Acknowledgements on the achievements of the students are also received through the communication

Key words: Communication, teacher, student, communication skills

СОДРЖИНА

Вовед.....	8
1. Што е комуникација.....	10
1.1. Зошто комуницираме.....	12
1.2. Видови на комуникација.....	15
1.2.1. Фактори од кои зависи вербалната вештина за комуницирање Со другите луѓе.....	17
1.2.2. Елементи на невербална комуникација.....	21
2. Карактеристики на интерперсоналната комуникација.....	27
2.1. Вербална и невербална комуникација.....	28
2.2. Спонтано, унежнабо и планирано однесување.....	28
2.3. Интерперсоналната комуникација како развоен процес.....	30
2.4. Директни повратни информации, интеракција и кохерентност....	30
2.5. Внатрешни и надворешни правила на комуникација.....	32
2.6. Интерперсоналната комуникација како активност.....	32
2.7. Интерперсоналната комуникација и персуазија.....	32
3. Историски развој на интерперсоналната комуникација.....	34
3.1. Античко време: реторички корени.....	34
3.2. Тоелошки проблеми.....	35
3.3. Појавата на модерната наука.....	36
4. Фактори за успешна (ефикасна) комуникација.....	38
4.1. Наставникот-фактор за успешна комуникација.....	38
4.2. Ученикот – фактор за успешна комуникација.....	42
4.3. Родителите – фактор за успешна комуникација.....	43
4.4. Емпатијата – фактор за успешна комуникација.....	44
4.5. Мотивацијата - фактор за успешна комуникација.....	45
4.6. Останати фактори за успешна комуникација.....	47
5. ИНТЕРПЕРСОНАЛНА КОМУНИКАЦИСКА КОМПЕТЕНЦИЈА.....	49
5.1. Когнитивни вештини.....	50
5.1.1. Емпатија.....	50
5.1.2. Завземање на социјалната перспектива.....	51
5.1.3. Когнитивна сложеност.....	52

5.1.4. Остеливост на стандардни односи.....	53
5.1.5. Самопратење.....	53
5.2. Бихевиорални вештини.....	54
5.2.1. Вклученост во интеракција.....	54
5.2.2. Управување со интеракцијата.....	55
5.2.3. Флексибилност на однесување.....	55
5.2.4. Слушање.....	56
5.2.5. Друштвен стил.....	56
5.2.6. Страв од комуникација.....	57
6. Интерперсонална персуазија (убедување).....	59
7. Интерперсоналните односи во секојдневниот живот.....	62
8. Интерперсонална комуникација во секојдневниот живот.....	63
Заклучок.....	66
Користена литература.....	68

ВОВЕД

Општествените движења, процесот на демократизација, слободата на мислењето, напредокот на културен план, како и сестраниот развој на општеството имаат потреба од следење на современиот тренд на живеење. Сето тоа придонесува и за модернизирање на воспитно образовниот систем, училиштето и наставата то ест создавање на современи модерни училишта (модерни потекнува од грчкиот збор *tuodernus* и значи сегашен, денешен, во дух со новото време). Училиштето е институција за организирано воспитување на човекот. (зборот училиште потекнува од грчкиот збор *shoal* и значи време на неработа, а подоцна и место на кое се изведува учење во слободното време).

Развојот на училиштето минува низ долг процес. Со менувањето на општеството се менувало и училиштето и неговите функции, зависно од потребите на самото општество. Во стара Грција образованието и воспитанието биле со цел создавање на хармониски развиена личност и обучување за дејство во војна.

Денешните училишта се институционализирани и покомплетно ја остваруваат својата функција то ест поцелосно ја создаваат и изградуваат човековата личност. Оттука училиштето е институција чија што основна функција е да ги остварува целите и задачите на воспитанието. Таа своја функција ја остварува преку наставниот план и програма, професионални наставници и други стручни лица. Според ова воспитанието во училиштето е организирано, систематско, намерно и планирано и постојано се менува во согласност со потребите на општеството.

Иако денес се зборува за потреба од промени во училиштето, модернизација и осовременување ние сеуште немаме целосно изградена теорија (визија) за современо училиште. Потребна е реконструкција на традиционалното училиште, а тоа се гледа во недоволната опременост на училиштата, преполните училници, повеќе сменското работење, обемната програма, крутиот предметно часовен

систем, користење на учебникот како единствен извор на знаење, недоволна тимска работа, недоволна ангажираност на родителите, недоволна положба на наставникот. Поради разни фактори доаѓа и до криза во училиштето (пореметување, збрка) која не мора секогаш да биде негативна туку може да биде и поттик за промени во позитивна смисла.

Современото училиште треба да оди во чекор со времето да се отфрли традиционалниот систем чиј основач е Коменски и да се следат потребите на новото време кои даваат можност за сестран развој и социјализација на младите, личности способни и одговорни, подготвени за перманентно образување. Современото училиште се повеќе соработува со локалната средина па затоа е и отворено училиште и е насочено во три правци: отвореност на училиштето спрема учениците, спрема општествената средина и спрема училиштето и општествената средина.

Општествените промени бараат и нов тип на наставници во современите училишта. Нивната стручност е многу значајна за реформите во училиштето и без нивно перманентно образование реформите се осудени на пропаст. Во современото училиште се бараат наставници, кои се креативни, одговорни, сестрано образовани, расположени за тимска интеракција меѓу ученикот и наставникот, да бидат во чекор со новото време. Улогата на наставникот е сложена и динамична и се однесува како за работата во наставата така и во воннаставните активности. Неговата улога е и улога на образувач, воспитувач, развојна улога. Наставникот го регулира наставниот процес. Неговата улога се набљудува од две гледишта традиционално и современо. Во традиционалното училиште тој е медијатор, посредник меѓу ученикот и наставните содржини. Ученикот пак е само објект (слушател и набљудувач). Во современото училиште наставникот има голем број на задачи кои треба да ги реализира како што се нови наставни содржини, стратегии, нова улога на ученикот, користење разни извори на знаења, оспособување на ученикот за перманентно образование. За да ги реализира овие задачи тој е и режисер,

координатор, организатор, аналитичар, ментор, управник и регулатор на воспитниот процес, планер и програмер.

Наставникот треба да се оспособи за дисциплината што ќе ја предава, да раководи со наставниот процес во различни ситуации, доживотно да се усовршува и да воведува промени, тимска работа. Иако ќе ги користи искуствата од минатото треба да биде оспособен и за иднината. Бидејќи неговиот личен пример е најдобро воспитно средство тој треба да е личност која ги сака децата, си ја сака работата, има високи карактерни особини и морални вредности, да е позитивна личност, насочена повеќе кон другите отколку кон себе, подеднакво да ги гледа сите ученици и да ги разбира нивните потреби. Најсреќен момент за наставникот е оној кога ќе почувствува дека заедно со ученикот живее, дише, чувствува. Според Тртењак, наставникот треба да биде со бистра глава, силен разум, топло срце, да ги усреќува другите но и самиот да биде среќен.

Професијата наставник спаѓа во најтесниот круг на професии со изразена хуманистичка ориентација. Сите свои лични и професионални способности, целокупното знаење и умевање, својата определеност да им помага на децата и на луѓето воопшто, наставниците ја ставаат во службата на професијата. Таа е една од ретките професии каде не постои остра граница помеѓу професионалниот и личниот живот, помеѓу службените и личните намери, особини и постапки. Во професијата, наставникот ја внесува целата своја личност, и ја извршува со многу емоции, љубов, хуманост и несебичност.

Професијата наставник, е едно од најстарите занимања кое се конструирало со првите облици на поделба на трудот. Во текот на своето долго постоење функцијата учител, воспитувач, наставник се трансформирала, преобразувала и дополнувала спрема барањата на времето и општеството. Но за тоа занимање секогаш биле бирани луѓе кои биле најпочитувани и во кои се имало најмногу доверба. Едноставно, наставниците се тие на кои им се препуштени децата, со право да се мешаат во правецот на нивниот развој. Од наставникот, од неговата стручна оспособеност и личните квалитети, зависи дали ќе се пренесе во

пракса, достигнатиот развој на педагошката наука и настанатата дисциплина која ја предава.

Од наставникот се очекува со своите знаења, особини, однесување, секојдневниот живот и работа да биде пример за своите ученици и за луѓето од својата средина. Личниот пример е моќно воспитно средство, па не е сеедно кој и како ќе биде пример за младите. Децата се идентификуваат со своите наставници, наставникот за нив според Ушински е *"благотворен зрак од сонцето кој со ништо не може да се замени"*.

Самото занимање како наставник има убава страна. Да се следи развојот, и да се воспитува идниот човек, да се вложат своите квалитети во развојот на една нова и подобра личност, е чесно одговорно и значајно, па од таму најголемиот број наставници за својот живот и работа зборуваат со достоинство и лично задоволство. Професијата наставник има и свои тешкотии. Од наставникот се бара ниту една минута да не се опушти, туку постојано стручно и лично да се усовршува. Честопати треба да работи со голем број на ученици, во неповолни услови, а за тоа да биде неадекватно награден. Материјалниот и општествениот статус на наставникот е доста непостојан, променлив и несигурен. Меѓутоа без разлика на сите тешкотии, повеќето од нив на крајот од животот изјавуваат *"стопати да се родам, секогаш одново ќе бидам учител"*

Од претходно изнесеното произлегува дека професијата наставник е една од најзначајните за едно општество, па затоа е важно кои луѓе ќе се занимаваат со оваа професија и какви професионални и лични својства и особини ќе поседуваат.

1. ШТО Е КОМУНИКАЦИЈА

Во определувањето на значењето на комуникацијата треба да се појде од фактот дека комуникацијата е основна претпоставка за човековото битие, односно човековото битие не може да се замисли без неговата специфична способност за комуникација. Со појавата на самосвеста човекот станува свесен за своите чувства, мисли и потреби. Своето однесување човекот почнува да го регулира со говорот и говорот станува средство за комуникација. Човековата комуникациска природа доаѓа до израз во реализирањето на културата како животен стил и умствени случувања во него. Човекот комуницира со вредностите од минатото, сегашноста, со луѓето од сите векови и наоѓа одговори на многу прашања. Комуникацијата ги движи процесите за индивидуализација и социјализација. Развојот на единката не е можен без индивидуален продор, а комуникациската активност поттикнува и создава можност за развој на личноста како самостојна и автентична личност. Паралелно со индивидуалното е и општественото, социјално битие на човековата личност. Низ комуникациските дејства човекот го усвојува начинот на однесување, правила и вредности.

Човекот низ процесот на социјализацијата се подготвува за учество во општествениот и културниот живот. Од ова со сигурност може да се заклучи дека комуникацијата е врска меѓу поколенијата и столб на кој се издига социокултурниот опстанок на човештвото.

За комуникацискиот аспект на воспитанието може да се рече дека воспитаната активност се определува како комуникациски процес во кој субјектите меѓу себе дејствуваат, а основна цел е да се влијае на воспостаникот, односно на неговиот развој. Тоа значи дека воспитанието се добива во меѓучовечка комуникација се со цел да се развие човековата единка. Некои автори комуникацијата во воспитниот процес ја определуваат како процес на создавање на значење меѓу две или повеќе личности. Од тоа произлегува дека наставните содржини и начинот на кој ученикот со својата активност ја прифаќа наставата тоа

може да се оствари само преку добра, квалитетна комуникација меѓу наставникот и ученикот. Од тоа произлегува дека комуникацијата е битен (елемент) ентитет во наставниот процес. Затоа воспитанието не треба да се проучува во сверата на свеста на наставникот, ниту пак во свеста на ученикот, туку во дијалектичката практика на она меѓу нив.

Комуникацијата е темел на сите меѓусебни односи, таа е клуч за успешен развој, темел за успешна настава, взаемно разбирање и еднаков дијалог на сите учесници. Комуникацијата е процес на размена на информации помеѓу субјектите на комуникација

Самиот термин комуникација потекнува од *Communicare* што значи да се направи заедно, да се дели нешто со неког да се биде во меѓусебна поврзаност, соопштување, општење. Комуникацијата претставува "патување" до себе и светот. Таа поврзува и спојува. Со нејзина помош се врши размена на искуства – од мислење до активност. Комуникацијата е неизбежна кога човекот се развива, ги развива своите способности и кога твори интелектуални, научни, морални и уметнички вредности како и кога остварува соработка со општеството.

Во комуникацискиот процес се разменуваат два типа на значење. Првиот се однесува на содржината на пораката, а вториот на односот на субјектите што учествуваат во комуникацијата.

Добрата комуникација е темел на сите меѓучовечки односи. Лошата, пак, доведува до осаменост и оддалечување од пријателите, партнерите, родителите, децата и доведува до слеп успех во работата и воопшто во животот. Лошата комуникација го намалува самопочитувањето и може да предизвика повлекување, отпор или отфрлање од средината. Кога станува збор за комуникацијата помеѓу наставникот и ученикот, лошата комуникација во оваа средина може да доведе до научна беспомошност, повлеченост, чувство на победеност или недораснатост.

1.1 Зошто комуницираме

1. Луѓето помеѓу себе комуницираат од најразлични причини, поради забава, да остават впечаток кај другите, да покажеме добрина и пријателство, да добиеме некои информации или пак неког да увериме во нешто. Кога разговараме со неког не не интересира само бојата на нивниот глас, повеќето причини за почетокот на комуникацијата е добивањето на информации или пак кога ќе се најдеме во просторија со непознат човек тогаш комуникацијата има функција на сигурност и заштита. Понекогаш луѓето разговараат само за да ја наламат непријатноста на тишината. Најчесто комуникацијата се одвива да ги воспоставиме и одржиме односите со останатите луѓе, да ги поучиме другите или сами да научиме нешто или едноставно само да покажеме дружељубивост. Без оглед на причините поради кои ние комуницираме, сепак комуникацијата ни овозможува пренесување на пораки за нас самите, нашите интелектуални, емоционални и друштвени способности.
2. Комуницирањето може да доведе до сакани и несакани (планирани и непланирани) ефекти. Понекогаш без оглед на тоа што и како е речено или направено, не мора да биде сватено на тој начин како што е замислено. Често пати се случува даден коментар да биде сосема спротивно сватен од она што бил замислен од страна на оној кој го кажал. Понекогаш дури и отсушноста на некој коментар може да биде погрешно сватен од страна на средината.
3. Комуникацијата најчесто е меѓусебна, додека едната личност говори другата може да покажува невербални знакови на заинтересираност или незаинтересираност. Такви знаци постојат без разлика на тоа што говори

соговорникот. Луѓето го менуваат говорот, но во повеќето интерперсонални комуникации сепак комуницираат истовремено. Во тие моменти кога едниот соговорник ја монополизира конверзацијата, ја променува вокализацијата, изразите на лицето и гестовите даваат информации во обратна насока. Но некои од интерперсоналните комуникации во кои има примена на писма или пак телефонски разговори, најчесто не се меѓусебни како комуникацијата лице во лице.

4. Комуникацијата вклучува најмалку две личности, кои влијаат една врз друга во нееднаква мера. Во шеесетите години гледале на комуникацијата како на појава во која испраќачот или изворот ја пренесува пораката преку одреден канал – хартија, плоча, телевизија, на примачот на информацијата. Се мислело дека ако пораката е доволна јасна и ако нема комуникациски пречки, примачот треба да ја разбере пораката и воглавно точно да ја протолкува. Во поново време научниците го промениле ова мислење. Денес комуникацијата се смета како активност во која ниту еден момент и ни една изјава немаат значење надвор од интерпретацијата на вклучените личности¹. Значењето на комуникацијата не зависи само од вистинскиот избор на зборови и од недостатокот на внимание, таа е производ на меѓусебно реагирање на најмалку две личности во вербалното и невербалното однесување на партнерот.
5. Комуникацијата постои и во тие моменти кога не успеала, во овој момент таа е слична на многу други активности. Тоа е така без разлика дали комуникаторот ги постигнува или не своите цели. Комуникација е и она што го правиме кога на останатите вербално или невербално ги

¹ Kathlen K.R.(1987), *Interpersonal Communication – Where Minds Meet*, International Thomson Publishing

искажуваме своите мисли и чувства, ова може да биде успешно или не.

6. Комуникацијата вклучува и употреба на симболи кои се наоѓаат во зборовите и во нашите гестикулации. Комуницирањето со помош на симболи е полесно доколку тие симболи се усогласени. Луѓето комуницираат по пат на пораки кои можат да бидат предходно смислени и информативни. Пораките се содржат од голем број на симболи. Симболите се зборови, гестови, слики, звуци или движења. Често пати во комуницирањето користиме зборови кои за секого немаат исто значење. Треба да бидеме задоволни кога личноста со која разговараме ги разбира повеќето од нашите симболи кои ги користиме во текот на комуницирањето на ист начин како ние тоа што го правиме. Сепак зборовите и гестовите се најдобрите средства со кои располагаме во повеќето комуникациски ситуации. Моцарт своите емоции ги искажал преку ноти, Пикасо со сликање на платно и сепак се разбрани од околината, но поголемиот број луѓе за да го искажат своето мислење им треба говорот и невербалната комуникација, но повторно не можат да бидат разбрани во целост од соговорникот или од средината со која комуницираат.

Слика. 1.1. Комуникација помеѓу учениците

1.2 Видови на комуникација

Интерперсоналната комуникација подразбира и вербално и невербално однесување. При воспоставувањето на првичниот контакт со друг човек некогаш е доволно да упатиме само еден пријатен поглед како сигнал на добра волја, другиот човек да го прочита сигналот и да се отвори за комуникација. Јазикот е во нас и ние сме во него. Од природата на човекот и од ситуацијата во која се наоѓаме зависи дали ќе го користиме во почетниот контакт јазикот на телото, симболите на невербалната комуникација или природниот јазик односно мајчиниот јазик.

Лингвистите сметаат дека треба да се отфрли семантиката, затоа што ја пренагласува менталната страна на зборовите. Меѓутоа ако не се прашуваме за значењето на зборовите туку се прашуваме само за неговата употребна вредност, тоа значи дека со отстранувањето на смислата го отстрануваме и човекот, бидејќи рековме дека јазикот е во нас и ние сме во него. Природен јазик на човекот е неговиот мајчин јазик. Меѓутоа вербалната комуникација не подразбира само општење само со мајчиниот јазик туку се претпоставува дека во 21 век, повеќето од луѓето ќе бидат билингвисти односно ќе зборуваат повеќе од два јазика. Фонологијата го претставува гласовниот систем кој одредува кои елементарни гласови можат да бидат комбинирани во зборови и определува на кој начин ќе бидат комбинирани тие гласови. Семантиката пак е главен систем кој управува со значењето на одредени елементи (зборови) на јазикот поставени во однос со светот, појавите и предметите на коишто тие се однесуваат.

Говорот е средство за социјално општење (комуницирање), средство за искажување и разбирање. Значи првобитната функција на говорот е неговата комуникативна функција. Јазикот во современата психологија се одвојува од говорот.

За успешна комуникација меѓу луѓето нужно е изговорениот збор да го има истото значење и за двата соговорници во комуникацијата затоа што на тој начин се истакнува интелектуалната функција на говорот.

Голема е улогата на вербалната комуникација во процесот на разузнавање. Кога веќе зборуваме за значењето на вербалната комуникација во процесот на разузнавање, треба најнапред да се објасни односот меѓу говорот и мислењето.

1.2.1 ФАКТОРИ ОД КОИ ЗАВИСИ ВЕРБАЛНАТА ВЕШТИНА ЗА КОМУНИЦИРАЊЕ СО ДРУГИТЕ ЛУЃЕ

Психологот Жан Пијаже ја користи анализата на детскиот говор за да го проучат мислењето, односно да ги проучат сознајните процеси. Во процесот на перцепирање човекот ја вербализира својата мисла, претставите кои ги користи во процесот на мислењето најчесто се говорни претстави. Проблемот за кој размислува човекот го формулира со зборови, поимите со кои оперира во мислите исто така ги изразува со зборови, кога чувствува и чувствата ги именува со зборови. Познатиот научник Лурија го смета говорот како средство за комуникација и го дефинира како сложено специфична организирана форма на свесна активност во која учествува субјектот кој го формулира вербалниот израз од една страна и субјектот кој го прима вербалниот израз од друга страна. Се разбира дека како фактори коишто ќе придонесат за зголемување на вербалната вештина при комуникацијата со луѓето мора да се земат и анатомско - физиолошките фактори односно анатомско - физиолошката заснованост на вербалните вештини и на тоа се укажува од некои научници, бидејќи тие сметаат дека вербалната вештина за комуникација е одредена од одредени зони во слепоочниот дел на кората на големиот мозок, кои овозможуваат акустична анализа на говорот. Потоа, имаме друга зона која не е јасно локализирана, која исто така е во големиот мозок и овозможува сфаќање и разбирање на семантичкото значење на зборот и трета зона која е локализирана во поттилните и слепоочно поттилните темени зони во левата хемисфера во кората на големиот мозок која служи како акустичко - вербален и визуелен анализатор и ја извршува функцијата да човекот што слуша ја разбере пораката од реченицата од соговорникот којшто зборува. За успешно извршување и развивање на вербалните вештини на комуникација на луѓето, исто така е потребно и определено созревање на нервниот систем, односно на физиолошките и психолошките механизми за појава и развој на говорот. Тука спаѓа развојот на органите за говор, на центрите за говор, сетилните органи за слух и вид

и развојот на интелигенцијата која ќе им овозможи на субјектите разбирање на својот говор и разбирање на говорот на соговорникот со кого комуницираме. Најзначајна улога за развивање на вербалните вештини при комуникација со луѓето е учењето и вежбањето на говорот во потесната и пошироката општествена средина

За формирање на одредени посложени особини на личноста битна е и активноста на поединците и воспитувањето, односно влијанието на срединските услови коишто ќе зависи оптималниот развој на predispoziciите и можностите на одредени способности и особини што се добиени наследно. За развивање на вербалните вештини многу е битно каков е разговорот односно конверзацијата што родителите ја водат со децата во семејството. Говорот на родителите не треба да биде сентиментален, ниту пак да биде некој вид на инфантилно говорење, туку тој треба да биде жив, интересен, да има извесен ред. На детето треба да му се зборува лесно, разбирливо, артикулирано и колку што може граматички поисправно. Детето правилниот говор не го учи од граматиката, туку од говорот на возрасните и оние кои непосредно го опкружуваат. Значи, покрај родителите и возрасните од потесната и пошироката околина треба да го поттикнуваат развојот на говорот, односно на вербалната вештина на детето со правилни говорни поттикнувања во лексичка, синтаксичка и семантичка содржина, да ја искористуваат играта како мошне поволно средство за исправање на одредени грешки во зборувањето кај децата, да го мотивираат раскажувањето на детето, да бидат внимателни слушатели и со интерес да го слушаат излагањето на детето и на тој начин да создаваат психолошка атмосфера која би го поттикнувала детето на комуникација. При тоа треба да им се дадат отворени можности на децата сами да се ангажираат во комуникацијата, да учествуваат во подолгите разговори со возрасните односно да им се даде повеќе простор за активно учествување на децата во комуникацијата родител - дете, воспитувач - дете, наставник - дете, возрасен - дете, дете - дете. На детето треба да му се овозможи да разговара за голем број на разновидни предмети и за сопствените доживувања, да прашува, да се обраќа кон другите деца и

возрасните, да се спротивставува, да коментира, да изнесува свои ставови, да проверува дали добро е разбрано од другите деца или од возрасните и на тој начин да открива што недостасува во неговата комуникација, со цел да ја корегира и идниот пат да биде поуспешна.

Вербалните вештини исто така можат да се поттикнуваат со слушање на одредени музички дела, затоа што децата се воодушевуваат од мелодичноста и ритмот на музичките творби, особено оние кои посебно се наменети за децата и треба да им се овозможи да можат да слушаат што повеќе радио, да гледаат телевизија, да користат и други средства за масовна комуникација со цел да се развие нивната вербална вештина т. е. способноста за вербална комуникација. Теоретичарите во подрачјето на културата и развојот на говорот, предлагаат во предучилишните установи и училиштата да се развиваат различни методи со кои би се развила способноста за вербална комуникација како што се на пример методот на игра, методот на покажување и објаснување со помош на илустрации, методот на опишување, набројување и поврзување на елементи во вербална целина, методот на компарација односно споредување, методот на изработка на практични работи, методот на вежбање, методот на интерпретација, методот на читање, раскажување и прераскажување, методот на разговор. При тоа треба да користат и одредени работно - игровни средства и тоа; визуелни, аудитивни, аудио - визуелни и аудио - аудитивни работни - игровни средства со конестетичко моторни својства. Во визуелно работните игровни средства спаѓаат: сидните весници, сликите, моделите, макетите, предметите, сликовниците итн. Во аудио - аудитивните средства и работно - игровни средства спаѓаат: касетофонот, радиото и магнетофонот. Во аудио - визуелните и работно - игровни средства спаѓаат: видеото, филмот, посебно филмовите за деца, цртаните филмови и телевизиските филмови. Во аудио - визуелно и работно - игровни средства со кинестетичко моторни својства, спаѓаат сите играчки кои се движат, испуштаат гласови и зборови, песни или звукови. Посебно место во овие аудио - визуелно и работно - игровни средства со кинетичко - моторни спаѓаат и компјутерите.

За да се развие способноста за вербална комуникација многу се битни годините на воспитувачот и на учителот, внатрешната отвореност спрема другите луѓе, искреноста, позитивните чувства во взаемната комуникација, емоционалниот трансвер, ненаметливоста, топлината, благовремените и мотивирачки ставови при обраќањето кон децата итн. Исто така за успешна комуникација меѓу воспитувачите и учителите и децата е квалитетот на разговорот од страна на воспитувачот или учителот. Разговорот не треба да се сведи на монолог, туку треба да се дозволи децата да прашуваат во текот на разговорот, да се организира некоја игра, да се негува детската љубопитност да се сослушаат детските желби и прашања, да им се одговори јасно и разбирливо, игрово да се запознават децата со настани, појави и доживувања, што им се блиски на нивното детско искуство и кои ќе го мотивираат нивниот интерес за понатамошна комуникација. Најголеми грешки се прават од страна на воспитувачите и учителите во вербалната комуникација со децата кога тие комуницираат само со неколку деца, кога не се даваат конкретни упатства за работа, туку се даваат директни забрани кои повеќе ги збунуваат децата. Исто така, не треба од страна на воспитувачите и учителите да се поставуваат прашања многу брзо, бидејќи начинот како воспитувачот или учителот ќе ги постави прашањата кон децата битно ќе зависат и одговорите што ќе бидат добиени од страна на децата. При тоа воспитувачот и учителот треба да води сметка не само за зборовите кои ќе ги употреби туку и за изразните компоненти на говорот. Децата мошне добро го чувствуваат стравот, несигурноста или нељубезноста во гласот на воспитувачот или учителот, па затоа за успешна вербална комуникација неопходно е природно обраќање кон децата без неадекватно зголемување на гласот и без нервоза.

1.2.2 ЕЛЕМЕНТИ НА НЕВЕРБАЛНА КОМУНИКАЦИЈА

Покрај вербалното комуницирање (покрај зборовите), значајна улога играат и невербалните елементи на вербалната комуникација. Најновите истражувања покажуваат на посебното значење на овие говорни сигнализации посебно кога се работи за емоционално искажување на пораката. Во директните контакти оваа емоционалност на информацијата се изразува често со невербални изрази, како што се гестовите, гримасите, односно мимиките и позите (за кои повеќе ќе зборуваме во делот за невербалната комуникација). Оваа комуникација е посебно карактеристична појава кај сите луѓе, но повозрасните делумно успеваат да ги потиснат овие невербални изрази на говорната сигнализација.

Сите форми на невербалното комуницирање не можат да имаат иста функција ни по значење, ни по учествување. Некои од нив имаат поголем простор и поголема улога, а некои можат само исклучително да се појават. Има и примери каде поедини форми на невербалното комуницирање можат да имаат и негативен впечаток на соговорникот во интеракцијата или да ја намалат можноста на додатното комуницирање. Во секој случај, сите форми на невербалното комуницирање како додатни елементи на говорната сигнализација, многу зависат од говорникот и непосредните услови на интеракција. Сепак, има и такви, кои се врзани за просторни и временски одредици, но и тука мора да се води сметка за впечатокот на реализаторот на говорниот исказ. Во невербалната комуникација важна улога имаат:

- говорот на телото- кинезика
- говорот или движењата на очите - окулистика
- времето при комуницирањето - хроменика
- просторното комуницирање - проксемика

Исто така и употребата на гласови или вокални симболи кои не се зборови, можат да имаат одредено значење при невербалната комуникација. Некои истражувачи со право го додаваат уште и

дрдорењето, иако е тоа специфична, сепак, извитоперена форма и на вербално комуницирање.

1. Говорот на телото или кинезикатата

Говорот на телото е во непосредна врска со се она што говорникот во текот на говорењето со својот став, погледот и телото искажува. Имено тука станува збор за сите важни карактеристики на говорот на телото на оној кој го реализира говорниот исказ. Во оваа смисла посебно се издвојува се она што не доаѓа како гест и мимика, бидејќи во основа тоа е правиот говор на телото. Но, не треба да се забораваат и додатните финеси, кои можат да означат некој нивен важен дел. Но, кога е збор за култура на работното комуницирање, посебно во училиштето, доволно е говорот на телото да се набљудува како дел од она што во рамката на говорната сигнализација го реализира говорникот. Тоа е она што го разгледуваме во делот (на невербална комуникација) и е во интеракцискиот однос со целокупноста на говорната сигнализација.

2. "Говорот" или движења на очите, односно окулистиката

По својата особеност е своевиден вид "говор" кој објективно најмногу зависи од говорникот и неговите способности да го користи овој говор, но и од соговорникот, односно аудиториумот дали и колку правилно разбира ваков вид на комуницирање. Се сеќаваме на познатата изрека "Очите се огледало на душата", па веднаш ќе ни биде јасно што се можат да искажат, т. е. да говорат разните движења на очите во текот на говорот. Кога е говорникот во прашање, посебно треба да се истакне погледот, но тоа е она што претставува и најјак вид "говор" на очите. Говорникот и несвесно ги преместува очите усогласува со оној што говори и се труди да во комуницирањето тие движења ги доведе во

потребен склад. Суштината е да оваа форма на невербално комуницирање е дел од говорот, што значи е во негова компетенција. Улогата на движењата на очите при комуникацијата посебно се истакнува кај децата, зошто тие го фиксираат своето внимание пред се на човековото лице. Исто така искористувањето на контактот со очите е од особено значење кај сексуалната комуникација меѓу љубовните партнери.

3. Времето при комуницирањето или хроменика

За добро одвивање на говорот многу е важно времето при комуницирањето или хроменичката комуникативност. Првиот проблем е говорно задоцнување, а вториот исто така значаен проблем е траењето на говорот. Точноста е прва позитивна особина на секој човек, бидејќи на тоа се гради и одреден имиџ. Доста е опасно ако се заборави на ова основно настојување, па говорот ќе почне со временско задоцнување. Тоа може да има две нивоа, односно да значи буквално задоцнување на почетокот на говорниот исказ, или да тоа значи говорот да дојде пост фестум, после завршената работа. Прво станува збор за тоа дека: говорникот треба да се труди да излагањето почне строго на време, бидејќи секое задоцнување може да е но и најчесто се преведува како немарлив однос или потценување на соговорникот, односно аудиториумот. Треба да се потрошат многу зборови, да се вложи многу труд па да се избрише негативниот предзнак за ваквата форма на невербалното комуницирање, но и обратно: почитувањето на времето за кога е закажано некое јавно говорење претставува додатен позитивен предзнак за излагање и соговорникот односно аудиториумот позитивно реагира на ваква точност.

Доста е присутен и проблемот траење на говорот, бидејќи и најдобриот говорник и интересната тема и новите информации имаат одредено временско одредување. Предолгиот говор е посебно тежок, но прекраткиот говор може да донесе ист резултат. Она што кај траењето

на говорот посебно е важно да се има на ум кај соговорникот или аудиториумот, е правилото дека треба да се говори само онолку колку е навистина потребно и функционално. Се преку тоа или помалку од тоа евидентно може да создаде проблеми и да ја успори или делимично да ја оштети информацијата. Овие се само некои од најзначајните елементи на улога и значење на времето на усмено комуницирање. Иако на прв поглед може да се рече да тука говорникот нема првоодделенска улога, кога подобро се анализираат сите зборчиња единствено може да се заклучи дека оваа форма на невербалното комуницирање многу зависи и од говорникот.

Просторно комуницирање или проксемика - Говорната сигнализација многу зависи од просторното комуницирање, бидејќи на друг начин се извршува комуницирање во затворен, а на друг начин во отворен простор. Е. Хол проксемиката ја нарекува "пространствена психологија". Но поради тоа што по правило педагошкото (деловното) комуницирање се извршува во затворен простор, останува само за тој простор да зборуваме. Ако се работи за интеракција, тогаш за говорната сигнализација просторот е исклучително значаен. Тоа значи дека просторот како далечината на соговорникот, акустиката, уреденоста и сл. се важни и никако не можат да се изостават. Се работи за двострана потреба и на говорникот и на соговорникот, односно аудиториумот, затоа просторното комуницирање се реализира без проблеми. Не случајно соговорникот мора посебно да се издвои од другите и да му се обезбеди посебно место.

4. Говорникот мора да има прегледност за она што се случува во просторијата.

На тој начин може да го следи не само соговорникот, туку и сите присутни како и по реагирањето и на нивните или неговите невербални комуницирања може да има права слика колку е неговиот говор добро

функционален и колку се она што тој го кажува се прифаќа или едноставно "оди во ветар". Колку за соговорникот е значајна прегледноста над присутните (аудиториумот), уште позначајно е тоа за слушателите, бидејќи тоа влијае на препознавањето на говорната сигнализација на говорникот.

Слика, 1.2. Прегледност врз случувањата во просторијата

5. Употреба на гласови или вокални симболи кои не се зборови, но можат да имаат одредено значење

Во рамките на говорната сигнализација употребата на гласови или вокални симболи кои не се зборови доста е честа и тогаш се подразбира да позади тоа стои двострано познато значење. Така, на пример, употреба на гласот пст! значи да се бара тишина и внимание. Кај деловното комуницирање вакви примери се малку, но ги има а често учесниците во комуницирањето не се свесни за тоа. Вака употребените гласови односно вокални симболи се значајни за говорната сигнализација, зошто тие заменуваат одредени зборови, односно делови на говорниот исказ и имаат одредено значење како основен комуникациски код. Говорната сигнализација (асоцијацијата е дека станува збор за сигнали), гледана во целина, има важна функција како дополнување на зборувањето, бидејќи и преку неа се втемелуваат и посебно истакнуваат одредени делови на говорот. Тогаш е таа, попрво, во права функција - како додатна позитивна назнака со која одредената порака посебно се истакнува и посебно нагласува. Говорникот својот

устен исказ мора свесно, а често и несвесно да го нијансира, но не само со зборување, не само со устен исказ, бидејќи тоа може некогаш да биде и недоволно, туку и со додатни сигнали, кои објективно можат и, најчесто служат да го зајакнат исказот. И тогаш оваа сигнализација е исклучително функционална и потребна. Меѓутоа, има примери кога сите овие сигнали едноставно ќе се отргнат од контролата на говорникот, па може да се појави нескладност помеѓу говорниот исказ и говорната сигнализација. Тогаш добриот познавач на говорната сигнализација има претчувство и ќе го прифати и оној дел на пораката кој ја емитува сигнализацијата.

2. КАРАКТЕРИСТИКИ НА ИНТЕРПЕРСОНАЛНАТА КОМУНИКАЦИЈА

До неодамна интерперсоналната комуникација се дефинирала според моментот на нејзиното одвивање, како бројот на учесниците, нивната физичка оддалеченост, можноста за повратен сигнал (feedback) и слични моменти на овие. Интерперсоналната комуникација е интеракција или меѓусебно делување на две или повеќе личности лице во лице со можност за моментално добивање на повратна информација.

Во поново време во дефинициите доаѓа до одвојување на интерперсоналната комуникација од моментот на нејзиното одвивање. Милер и Стеинберг(1975)², докажуваат дека ситуационата компонента (моментот на одвивање на комуникацијата) ја обработува интерперсоналната комуникација на статичен начин, како случувања без промени и развој. Според нив комуницирањето станува интерперсонално и тоа со меѓусебното запознавање на учесниците. Интерперсоналната комуникација се одвива во повеќе степени, односно комуникацијата помеѓу луѓе кои не се познаваат и покрај тоа што се одвива лице во лице

² Kathleen K.R.(1987), *Interpersonal Communication –Where Minds Meet*, International Thomson Publishing

е помалку интерперсонална од онаа која се одвива помеѓу пријателите или учесници кои веќе се познаваат меѓусебно. Интерперсоналната комуникација се развива напоредно со подобрите меѓусебни познавања со партнерот.

Но и овие развојни дефиниции за интерперсоналната комуникација според (Bocher, 1978) имаат свои недостатоци.

За да ја добиеме правата дефиниција за интерперсонална комуникација би требало да ги синтетизираме мислењата на ситуационата компонента и развојната перспектива. Не можеме а да не потврдиме дека комуникацијата се развива, односно дека комуницирањето помеѓу непознати не е на исто ниво како онаа комуникација помеѓу пријателите. Има седум клучни моменти по кои може да се препознае интерперсоналната комуникација.

1. Интерперсоналната комуникација вклучува вербално, но и невербално комуницирање,
2. Интерперсоналната комуникација вклучува спонтано, увежбано и планирано однесување или нивна комбинација,
3. Интерперсоналната комуникација не е статична, таа е развојна,
4. Интерперсоналната комуникација вклучува повратна врска, интеракција и кохерентност,
5. Интерперсоналната комуникација се одвива во согласност со некои внатрешни и надворешни правила,
6. Интерперсоналната комуникација е активност,
7. Интерперсоналната комуникација може да вклучи убедување или персуазија.

2.1. Вербална и невербална комуникација

Комуницирањето помеѓу луѓето не претставува само разменување на зборови, тоа е сплет на она што и како е речено и направено. Она што е вербално кажано може да се надополни со невербалната реакција на говорникот.

2.2. Спонтано , увежбано и планирано однесување

Комуницирајќи со луѓето секогаш различно реагираме, еднаш свесно размислуваме за секој потег, нареден пат зборуваме се што ќе ни падне на памет, а третиот пат можеме да ги комбинираме свесното размислување и спонтаноста. Изборот на методата зависи од важноста на интеракцијата, од тоа колку знаеме за личноста или ситуацијата како и од нашето расположение. Зголеменото свесно размислување за вербалното или невербалното однесување одредува дали станува збор за спонтано, извежбано или планирано однесување.

Поголемиот број на луѓе сакаат за себе да мислат дека се повеќе рационални отколку емоционални. Сепак не постојат никакви докази кои би ја докажале тезата дека луѓето во своето интерперсонално однесување се повеќе рационални од емоционални. Човекот во поголемиот дел од својот живот е во состојба своите емоционални однесувања да ги прикаже во рационален или разумен лик., освен тоа многу често може да ги потисне тагата, љубомората, гневот и радоста.

Но и покрај тоа што сме некогаш способни да ги контролираме нашите чувства, малкумина успеваат тоа да го кријат трајно. Комуникациското однесување , условено од чувства без когетивна контрола го нарекуваме спонтанa комуникација, која може да биде вербална или невербална.

Другиот вид на интерперсонално однесување се нарекува извежбано. Абелсон овој вид на комуникација го дефинира како "стилизиран модел на типични реакции во јасно одредени ситуации". Однесувањата кои толку добро ги знаеме и можеме да ги изведуваме без свесни планирања ги нарекуваме извежбани, често ги изговараме автоматски , не размислувајќи за нивното значење, ниту пак за добиениот одговор.

Третиот вид на интерперсонална комуникација е планираното однесување. Бидејќи луѓето имаат развиени ментални способности имаат можност да ја смислат реакцијата додека соговорникот сеуште

говори.. Однапред знаеме како соговорникот ќе реагира на нашата реакција која ја планираме.

Во тек на секој интерперсонален однос можеме да приметиме присутност на сите три видови на интерперсонално однесување. Ако темата на која се разговара е возбудлива, учесниците ќе покажат многу спонтани реакции, доколку средбата е кратка и добро позната ќе има многу веќе извежбани реакции, а ако целиот момент на учесниците не им е познат, најверојатно ќе има планирање на реакциите. Новите ситуации бараат свесна контрола на реагирање и многу планирани реакции.

2.3.Интерперсонална комуникација како развоен процес

Третата особина на интерперсоналната комуникација е нејзината развојна природа. Милер и Стеинберг под развојна природа сметаат дека интерперсоналните односи се менуваат во хармонија со односот помеѓу вклучените страни. Во првата средба луѓето имаат само дискриптивно (површно) познавање едни за други. Откако веќе ќе се запознаат и нивната интерперсонална средба ќе се базира на предвидливо знаење, односно познавање за условите и склоностите на другата личност. Како што се развива односот ги знаат причините поради кои другата личност верува или реагира на одреден начин. Тоа е познато како објаснување или толкување.

Важно е дека интерперсоналната комуникација се менува во зависност од меѓусебното познавање на соговорникот.

2.4. Директни повратни информации, интеракција и кохерентност

Успехот на интерперсоналната комуникација лежи во можноста соговорниците да можат да делуваат едни на други, притоа применувајќи ги вербалните и невербалните однесувања. Соговорниците мораат да употребуваат:

- А. минимум повратни информации ,
- Б. интеракција и
- В. кохерентност.

А. Дирекна повратна информација или персонален feedback

Повратната информација ги опфаќа вербалната и невербалната реакција на вербалната и невербалната акција на партнерот. За разлика од поголемиот дел на комуницирање кој се врши преку масовните медиуми и е насочен кон група на непознати луѓе, персоналниот feedback е насочен кон една или повеќе конкретни личности.

Б. Интеракција

Интерперсоналната комуникација вклучува и одреден степен на интеракција помеѓу учесниците. Интеракцијата претставува акција во која едната личност влијае врз акцијата на другата. Конверзацијата се разликува по количината на интеракција. Онаму каде што коментарите се поврзани со коментарите на другите имаме интеракција, но ако вклучените учесници говорат без обзир на коментарите на другите тогаш интеракцијата не постои.

В. Кохерентност

Интерперсоналната комуникација вклучува и кохерентност , односно логичка поврзаност. Додека интеракцијата бара акција како одговор на предходното, кохерентноста бара соодветна изјава за општите дискусии, на сите дотогашни изјави на учесниците. Изјавите се кохерентни бидејќи се надоврзуваат на забелешките дадени непосредно пред конверзацијата.

2.5. Внатрешни и надворешни правила на комуникација

Петтата функција на интерперсоналната комуникација е нејзината зависност од правилата. Тие можат да бидат внатрешни и надворешни. Внатрешните правила се стандардите на однесување кои партнерите си ги поставиле во меѓусебната комуникација (избегнување на одредени теми на разговор). Надворешните правила се наменети на други луѓе и ситуации (тоа се друштвените норми). Со текот на времето учесниците се усогласуваат за правилата на интеракцијата, постојано се зголемува функцијата на внатрешните правила, односно колку односите им се поблиски толку повеќе се зголемува функцијата на внатрешните правила.

2.6. Интерперсоналната комуникација како активност

Шестата функција на интерперсоналната комуникација се однесува на фактот дека тоа е нешто што луѓето го прават едни со други, а не едни на други – ова се нарекува активност. Интерперсоналната комуникација е активност во која сите ученици го обликуваат резултатот. Комуникацијата се одвива без разлика дали резултатот од разговорот е очекуван или неочекуван. Доколку се случи нешто неочекувано не мора да значи дека комуникацијата ќе се прекине, таа ќе продолжи меѓутоа во нов правец. Од тука можеме да дојдеме до заклучок дека комуникацијата е активност, а не само резултат на одредена активност.

2.7. Интерперсонална комуникација и персуазија

Персуазијата претставува еден вид на облик на комуникација. Интерперсоналната персуазија настанува во моментот кога едниот учесник на одредена тема на расправа проба да го промени мислењето и однесувањето на останатите учесници во расправата. Често се случува една личност да започне разговор со цел да го промени мислењето на останатите, во таа смисла персуазијата е резултат на интеракција.

Слика, 2.1. Комуникација наставник-ученик

3. ИСТОРИСКИ РАЗВОЈ НА ИНТЕРПЕРСОНАЛНАТА КОМУНИКАЦИЈА

Проблемот на комуникацијата е сложен. Интерперсоналната комуникација најдобро се согледува преку социо-културната теорија, хигернетските, психолошките и дидактичките теории.

Тешко е , а можеби и невозможно да се разбереме себе си , ако не знаеме ништо од нашето минато. Токму поради тоа ќе се вратиме наназад за да дознаеме како се развила оваа област на науката. Движење кое води низ неколку дисциплини , а завршува со појавата на комуникологијата во која значајна улога има интерперсоналната комуникација.

3.1. Античко време: реторички корени

Првите податоци за комуникацијата датираат од античкото време (од 500 години п.н.е. до 400 години од н.е.) проучувањето на човечката комуникација во античкото време претставува занимавање со реторика. Низ историјата под реторика се мислело на вештината за појавување во јавност. Јавните настапи биле важни во времето на владеењето на граѓанската странка во Грција околу 5 век п.н.е. Тогашната демократија од граѓаните барала способност да се бранат на суд, ако има потреба од тоа, освен тоа јавниот настап бил многу важен и за успех во политичкиот живот. Поради тоа многу грци во тоа време барале помош од учители кои би им помогнале да настапат во јавниот живот.

Платон, кој бил Сократов ученик бил уверен дека персуазијата (убедувањето) на интерперсонално ниво е еднакво важна како и персуазијата на масата на луѓе. Сметал дека најголема должност на филозофот е друштвото да го води со примена на убедување, а не примена на сила.

Аристотел, кој бил ученик на Платон, во своето најславено дело „Реторика“, реториката ја претворил во цела теорија на човечката

комуникација. Тој не градел теорија на интерперсонална комуникација, односно теорија на интерперсонална персуазија, но верувал дека реториката опфаќа се она што ние би го нарекле интерперсонална ситуација и дека многу правила од јавното говорење можат да се применат и надвор од јавните настапи.

Според Цицерон (106-43 п.н.е.), кој претставува голем староримски говорник, го унапредил проучувањето на стилот на комуникација. Според Цицерон добар комуникатор е оној кој без оглед на темата за која се говори и неговото познавање за истата говори како да ги познава работите, методички привлечно со добра меморија, комбинирајќи ги тие квалитети со достоинство.

Квинтилијан (35-100г н.е.) е римјанин, кој особено се занимавал со стилот на комуникација. Ги открил говорните фигури како метафора, синегдота и метонимија, премногу важни поради тоа што овозможуваат потајно провлекување во свеста на слушателот.

3.2. Теолошки проблеми

После Квинтилијан доаѓа до поместување на реторичкото подрачје.

Развојот на христијанството ја поместило реториката во теолошката област. Превласта на теологијата претставувала важна бариера во развојот на меѓучовечката комуникација. Религијата и реториката станале нераздвојни. Теоријата на „слободна воља“, која се развивала во тоа време, ја вклучувала идеата дека луѓето се слободни да изберат помеѓу двете спротивставени начела односно доброто и злото (силите на Бог или силите на Сатаната). Доброто и злото биле нераздвојни од реториката, што довело до уверување дека со реторичките студии, не може да се постигне објективно знаење за комуникацијата.

3.3. Појавата на модерната наука

Додека во средновековието имавме нераздвојна врска помеѓу теологијата и филозофијата, во времето на ренесансата се појавуваат научни размислувања кои ни се познати и денес. Протестанската реформација на Мартин Лутер, како и многуте научни откритија ја ослабеле власта на католичката црква врз филозофијата. Во времето на ренесансата се појавиле две спротивни теории за научниот метод: емпиризам и рационализам. Емпиристите предводени од Францис Бекон, верувале дека до сигурно знаење може да се стигне само преку сетилата и дека тоа мора да подлежи на експерименти. За разлика од нив пак Рационалистите предводени од Рене Декарт сметале дека разумот е поважен и дека само со разумот може да се одреди што е добро во морален поглед.

Заедничко за двете гледишта било тоа дека се случува поради некоја причина. Од оваа претпоставка се развива детерминизмот, според кој се што постои задолжително произлегува од еден или повеќе услови. Спред нив свеста не е детерминирана (утврдена), таа е спонтанa, неа не можеме ниту да ја мериме, ниту пак да предвидиме што ќе направи т.н. „картезијански компромис“.

Спорот помеѓу рационалистите и емпиристите делувал врз развитокот на истражувањата за комуникацијата. Според психолошката моќ човековиот дух располага со пет способности: разум, помнење, имагинација, емоции и волја.

Друштво на научници дошле до замисла дека не се доволни објаснувањата кои ја занемаруваат друштвената околина. Тие докажале дека голем дел од човековото однесување мора да се разгледува од аспектот на друштвениот процес, односно комуникацијата. Единствената причина зашто луѓето создаваат различни гледишта на исти објекти, личности или случки треба да се побараат во селективната насоченост на вниманието на перцепцијата. Луѓето кои припаѓаат на иста култура имаат заеднички погледи.

Kurt Lewin бил еден од највлијателните рани социјални психолози. Тој верувал дека секоја личност го гледа светот во оквирот на сопственото психолошко поле. Во тоа поле се наоѓаат целите кон кои личноста тежнее да ги оствари како и несреќите и проблемите кои сака да ги избегне. Тој сметал дека секоја група како и самиот поединец има свое животно поле и цели кои влијаат на однесувањето на секој поединец од групата. Луѓето се припадници на повеќе од една група ,а тоа им создава дополнителна напната ситуација и влијае врз нивната акција на делување и остварување на нивните цели.

Слика, 3.1. Група на луѓе

4. ФАКТОРИ ЗА УСПЕШНА (ЕФИКАСНА) КОМУНИКАЦИЈА

Во процесот на проучување на педагошката комуникација, многу често се наметнува прашањето дали секоја комуникација е ефикасна, односно кога можеме да зборуваме за успешна педагошка комуникација? За да зборуваме за успешна педагошка комуникација, пред се, неопходно е да го утврдиме постоењето на одредени квалитети, карактеристики, врз основа на кои ја проценуваме нејзината ефикасност, односно успешност. Tubbs и Moss велат дека ефикасна е комуникацијата што се одликува со разбирање, задоволство, влијание на ставовите, облагородување на односите и предизвикување на акција“.

Клучни сегменти во ефикасната педагошка комуникација се:

- 1.Способноста или компетентноста на испраќачот да ја пренесе пораката - наставникот како фактор;
2. Способноста или компетенција на примачот да ја разбере или превземе пораката – ученикот како фактор;
3. Родителите како фактор за успешна комуникација
4. Емпатијата како фактор;
5. Мотивацијата како фактор,
6. Останати фактори за успешна комуникација

4.1.Наставникот-фактор за успешна комуникација

Во традиционалното училиште основна задача на наставникот била да го организира знаењето на учениците во логички целини и да ги примора да ги меморираат фактите, да ги усвојат техниките на нивното усвојување и организирање и да можат да ги применат стекнатите знаења. Тежиштето било на точна репродукција на утврдените содржини и нивна интерпретација. Според ова Мек Мулен ги издвоил следниве битни улоги на некогашните наставници:

-изолираност и независност од останатите колеги во воспитно-образовната работа;

-одговорност само за напредување по предметот што го предава;
целосна насоченост на давање на информации, инструкции и објаснувања;

-оценување и надзор;

-инсистирање на обичаите, традицијата и моралните норми без нивно поврзување со наставата и општествениот живот.

Активноста на наставникот главно се сведувала на вербални контакти, со кои се настојувало да се влијае врз учениците.

Во современото училиште наставниците добиле нови, побројни и различни улоги како дополние на оние кои се однесуваат на наставата и учењето. Ќе споменеме само некои:

-да биде пријател;

-човек од доверба;

-советник;

-преносител на проверените културни вредности;

-оној кој ќе го олесни развојот на личноста во целина и ќе биде понекогаш замена за родителите.

Од ова заклучуваме дека наставникот во современото училиште е се помалку извор на информации, а се повеќе посредник помеѓу ученикот и знаењето кое се добива од различни извори.

Секоја професија е настаната во текот на општествениот развој па така има своја историја, генеза, традиција, структура и редица карактеристики. Затоа професиите можат да се набљудуваат од различни аспекти и тоа спрема нивниот режим, нормите, правилата, етиката, психолошката страна, а и од објективната структура. Тоа посебно се однесува на професијата наставник, една од најстарите професии. Се смета дека личноста на наставникот е значајна, можеби и одлучувачка, но истовремено и најсложена варијабла во наставната и воспитна работа на училиштето.

Наставникот е еден од субјектите во интерперсоналната комуникација во наставата. Тој го обликува и насочува развојот на ученикот. Текот и квалитетот на наставната комуникација зависат од личноста, односот и стилот на наставникот.

Особините и квалитетите на наставникот на неговата личност се поделени во четири групи:

- Во првата група спаѓаат човечките квалитети: дружељубивоста, љубезноста и хуманоста.
- Во втората група спаѓаат квалитетите на неговата стручност.
- Во третата група се неговите педагошко-методиски способности како добро предавање објаснување, мотивирање.
- Во четвртата група се вбројуваат неговите физички квалитети, пријатен глас, израз на лицето, физичкиот изглед.

Ова значи дека педагошките својства на наставникот, се однесуваат на личноста на самиот наставник, неговите дидактичко-комуникациски својства. За учениците најдобри се оние наставници кои поседуваат човечки квалитети (љубезност, веселост, природност, друштвеност, хумор) да бидат фер, праведни, постојани, физички привлечни, со пријатен глас, добро да го познаваат она што го предаваат, да им помагаат на учениците итн.

Личноста на наставникот го определува стилот на раководење, начинот на однесување и односот со учениците. Според Роги постојат два стила на раководење: автократски и демократски. При автократскиот (авторитативен) стил еден е водач, тој за се одлучува сам. Малку или воопшто не се советува. Додека при демократскиот стил на раководење сите учествуваат во поставувањето и решавањето на задачите, проблемите. Многу истражувања покажале дека демократскиот стил е повеќе посакуван што се гледа и од практиката. Дава повеќе можности за соработка, го зголемува успехот во учењето, се намалува употребата на казни, контрола, ограничувања, се повеќе се потенцира соработката, заедничкото одлучување. Успешната комуникација со учениците зависи од однесувањето на наставникот (неговиот став, поглед, говор) а не од методите и постапките. Однесувањето може да биде доминантно и

интегративно. Доминантното однесување наликува на авотритарниот стил на раководење. Ја гуши и фрустрира индивидуата, ја спречува иницијативноста и самостојноста на ученикот, не ги почитува индивидуалните разлики меѓу учениците, потребите и желбите. Ова прави ученикот да биде агресивен, незаинтересиран. Интегративното однесување пак е одраз на демократичноста, овзможува креативност, спонтаност кај ученикот. Во практиката кај наставниците постојат елементи од двата вида однесување кои се разликуваат само по степенот на доминантност. Добриот успешен однос меѓу наставникот и учениците се темели на меѓусебното познавање взаемно почитување и разбирање, искреност и емпатија.

Проблемот на односот меѓу наставникот и ученикот се проучува низ неколку аспекти: социолошки, психолошки, педагошки и методиски. Добрите, соработнички односи доведуваат до постигнување на двонасочна комуникација, ја развиваат соработката, заедничкото мотивирање и одлучување.

Односот меѓу наставникот и ученикот може да биде директивен и недирективен. Директивниот се темели на потчинетост и авторитарност и е однос на моќ, доминантност, притисок, критика, монолог, додека недирективниот однос се темели на рамноправност и соработка, водење, охрабрување, признание, поттикнување, дијалог.

За да има добар однос треба да постои: отвореност, грижливост, меѓусебна зависност, самостојност, взаемно задоволување на потребите итн.

4.2.Ученичкиот фактор за успешна комуникација

Ученикот претставува детерминирачки фактор на комуникацијата во наставата. Ученикот е индивидуалист кој се развива и менува согласно воспитните цели. Ученикот е живо суштество со одредени барања насочени кон себе и својата способност (индивидуална). Во потесна смисла на зборот ученикот е воспитаник кој претставува индивидуа во

развој кој подоцна станува субјект способен за унапредување на општествениот живот. Низ организираниот воспитно-образовен процес ученикот ја формира својата личност. Затоа ученикот треба да има поголема слобода во одлучувањето за тоа што како и кога ќе работи. Секое учење, а со тоа и учењето во наставата, поаѓа од ученикот поединец. Се што се случува во наставата е во функција на неговиот развој. Положбата на ученикот во наставата е определена од бројни фактори и на крајот од самиот наставник.

Ученикот истовремено е и цел и соработник во наставата. За постигнување на наставните цели е потребно добро развиен комуникациски однос меѓу наставникот и ученикот. Токму од нивото на успешноста на соработката меѓу нив зависи квалитетот на улогата на ученикот како фактор во наставата.

При подготовката на наставата учеството на ученикот е неминовно. Ученикот својата субјективност ја изразува низ наставната комуникација, низ поставувањето на прашања, давања одговори, предлози и идеи. Интензивната комуникација на ученикот со другите фактори во процесот на наставата, не само што го зголемува квалитетот на наставата туку ја зголемува ангажираноста на учениците. Успехот на комуникацијата во наставата е определена од ученикот пред се од личните карактеристики и искуството стекнато во семејството. Успехот на комуникацијата во наставата е мислењето на ученикот за наставникот.

Наставната практика покажува дека односот на ученикот кон наставникот ги определува и односот кон учењето

4.3.Родителите фактор за успешна комуникација

Успешната комуникација меѓу наставникот и учениците во наставата е определена и од родителите. Родителите се комплексен фактор кој е во нераскинлива врска со учениците. Родителите имаат пресудно и постојано влијание врз своите деца, и нивната улога е

изразена делумно во личноста на ученикот. Начинот на кој родителите комуницираат со своите деца има големо значење врз развојот на децата и нивното однесување во училиштето. Многу истражувања наведуваат на тоа дека комуникацијата меѓу родителите и децата е од голема важност во нивниот интелектуален, морален и емоционален развој. Со право може да се констатира дека доколку во семејството владеат демократски односи и истите се изразуваат преку слободата на децата да говорат за тешкотиите и конфликтните ситуации со родителите и да ги изразуваат своите ставови.

Исто така комуникацијата меѓу наставникот и ученикот е условено од ставот на родителите кон училиштето и наставникот то ест од нивното мислење за нив. Ставовите и мислењата родителите ги изразуваат преку своето однесување кое пак директно или индиректно влијае врз однесувањето на нивните деца. Поради тоа родителите треба да се интегрираат во воспитно-образовниот процес со цел да се воспита ученикот, затоа што семејството е матрица на сите вредности. Поради тоа родителите се ставаат во улога за помагачи на своите деца но и на наставниците.

Положбата и улогата на детето во семејството е значаен фактор во комуникацијата со наставникот. Ако детето во семејството е во улога на субјект и со право на глас, сигурен во себе, истраен и упорен како таков ќе влезе и во училиштето и во комуникацијата со наставникот. Комуникацијата меѓу наставникот и ученикот е определена од типот на самите родители. Премногу грижливите родители го попречуваат слободниот развој на своето дете, уништувајќи ја во него самодовербата и храброста што резултира со плашливо и мрзливо дете.

Строгите пак и амбициозни родители не ја почитуваат личноста на детето, неговите потреби и можност, интереси и желби. Ваквото однесување доведува до фрустрираност, отпор и агресивност кај нивните деца што претставува пречка за понатамошна успешна комуникација, вклучувајќи ја и релацијата родител-дете која се имплицира врз комуникацијата на ученикот со наставникот. Затоа улогата на родителите во процесот на комуникацијата не треба да се

занемари од причина што семејството е прва средина во која детето воспоставува одредени односи и го отпочнува својот прв комуникациски контакт.

Затоа со право може да се каже дека родителите се живи примери како ученикот да се однесува и контактира со другите. Доколку се зборува за успешна комуникација во наставата се смета дека наставата е жив и динамичен процес во кој се остварува комуникацијата наставник-ученик.

Успехот во комуникацијата е определен и од другите учесници: ученикот и мотивираноста. Исто така не треба да се занемарува значењето на комуникацијата меѓу учениците надвор од наставата.

Комуникацискиот чин е моделиран од мотивацијата и мотивациските средства како што се: наградата, пофалбата, повратната информација кои се позитивни мотиватори и обезбедуваат поголем успех.

Казната и прекорот пак се негативни мотиватори и се во улога на коректори на однесувањето на ученикот. Родителите го определуваат успехот во комуникацијата во наставата изразен во личноста на ученикот и неговото однесување

4.4.Емпатијата-услов за успешна комуникација

Успешната комуникација меѓу наставникот и ученикот е условена и од емпатијата, односно од способноста на една личност да се вовлече под кожа на другата, согледувајќи го светот со нејзините очи. Емпатијата е облик на идентификација, односно психичка способност која овозможува проникнување во свеста на другиот, но без намера да се поистовети со него. Емпатијата опфаќа три аспекти:

- емоционално афективен кој се однесува на емоциите, расположението, афектите,
- конативен (волев) аспект кој се однесува на мотивите, желбите, стремежите, и

- когнитивен кој ги опфаќа мислењата, ставовите и претставите.

Емпатијата е структурирана од когнитивно-интелектуални и афективно-емоционални компоненти. Кај когнитивно-интелектуалните се врши набљудување од гледиште на другата личност, а кај афективно емоционалните се однесуваат на почитување на чувствата на другата личност, способност за сочувствување.

Емпатијата како важен услов за успешна комуникација овозможува: доживување на ученикот во неговиот тоталитет (однесување) - да ги свати мотивите и причините за однесувањето за да може да му помогне, прилагодување на комуникацијата на учениците (да се стави на нивно место, да се соживее со нив и нивните проблеми), надминување на егоизмот и егоцентризмот, развивање на емпатиална способност кај ученикот (почитувајќи ги неговите чувства, мислења и мотиви, комуницирајќи со нив влијае врз развојот на емпатиската способност).

4.5.Мотивацијата и комуникација

Комуникацијата зависи и од мотивираноста на учениците од страна на наставникот, која се послужува на различни начини и со различни средства што ќе ја поттикнат, стимулираат. Поттикнувачите ученикот ги добива како надворешни, и ги преобразува во внатрешни доколку го поттикнат на активност со што ќе помогнат во извршување на задачите од што зависи и успехот на нивното извршување.

Надворешните поттикнувачи, стимулатори имаат контролна (нормативна) и информативна функција, која се однесува на информирањето на личноста.

Поттикнувачите се разликуваат по вид, интензитет, цел и вредност, а се однесуваат на бодрење и храбрење, пофалба, казна, соопштување на резултатите (повратна информација).

Бодрењето и храбрењето се даваат за постигнатите позитивни резултат во работата, при комуницирањето. Тие овозможуваат напредок

и имаат мотивирачка улога. Најчесто се искажуваат со зборови, насмевка, допир на раката, климање на глава.

Пофалбата исто така дава позитивен поттик, силен, побудува чувство на задоволство од постигнатиот успех. Таа е усно или писмено признание со кое се охрабрува ученикот, ја развива самодовербата, предизвикува емоционални доживувања, со неа се искажува задоволство од постигнатиот успех. Таа ќе делува позитивно само ако е искрена. Може да се искажува поединечно или јавно, да се дава во текот или на крајот.

Најсилно позитивно средство за поттикнување е наградата. Но таа може да го поттикне ученикот во насока на повторно добивање награда. Таа треба да делува мотивирачки, а не да предизвикува користољубие. Треба ретко да се дава, правилно и свечено. Му дава моќ на наставникот. Но на наградите и наградувањето им се намалува дејството со зголемувањето на возраста на учениците. Наградата треба да биде нешто што ученикот го посакува и никогаш не треба да се ветува.

Постојат и негативни поттикнувачки средства како што е критиката, која претставува прекор, приговор, забелешка или осуда. Прекорот е исказ на незадоволство од страна на наставникот, а ученикот треба точно да знае зошто му е упатен и што притоа треба да измени. Тој е најлесна форма на казна, претставува апел за исправка на грешката. Се изразува вербално и невербално. Друго средство е навредата која е вербална и исто како и повредата (која произлегува од неа) е негативно поттикнувачко средство. Казната е најсилен и нејзиниот ефект зависи од повеќе фактори: од начинот на кој делува врз ученикот, од карактерот на казната, интензитетот, условите. Предизвикува чувство на непријатност, срам, вина, па затоа не смее да биде средство за понижување. Таа всушност е незгода која се сака да се избегне.

Поттикнувачко средство е и знаењето на резултатите (повратна информација) која и дава тек на комуникацијата. Таа треба да се дава, прима и бира бидејќи со неа се добива реална слика за себе и другите. Треба да биде прецизна, јасна, конкретна. Повратната информација може да биде директна и индиректна. Директната е преку разговор и

директен контакт, а индиректната преку медиумите. Таа не треба да претставува закана за ученикот бидејќи ќе делува негативно.

4.6. Останати фактори за успешна комуникација

Емоционалното доживување при комуникацијата исто така е дел од значајните услови за успешно остварување на комуникацијата. Задоволството се однесува токму на тоа што личноста го чувствува при комуникацијата. Чувството на незадоволство неповолно делува на резултатот во комуникацијата. Како чувства кои предизвикуваат задоволство во комуникацијата се наведуваат: симпатија, љубов, пријатност, наклонетост, почитување и сл. Доколку во комуникацијата недостасува задоволство, ефикасноста на комуникацијата се доведува во прашање.

Врз основа на досега изложеното, можат да се изведат следниве заклучоци:

- Остварувањето на успешна педагошка комуникација во наставата го отежнуваат голем број на објективни и субјективни фактори. Најчесто тоа се: невнимание и недостаток на концентрација, нејасност во барањата, стрес, умор и анксиозност, однапред формирани предрасуди и предпоставки за темата на разговор или за личностите со кои се комуницира; етикетирање, осудување и анализирање на другите и на себе; омаловажување на личноста; порекнување на личната одговорност; наредување и критикување; напаѓање, наметнување на свое мислење или волја; нејасно изразување; претерано критизирање.
- Други значајни фактори во креирањето на атмосфера на успешна комуникација во наставата се: взаемно почитување, рамноправност на соговорниците, безусловно прифаќање без критики и судења, искреност и почитување, уважување на сопствените и на туѓите потреби.

- Во успешната педагошка комуникација треба да се тежнее кон: поттикнување на мислењето, развивање на говорот, создавање на можност на избор, овозможување на нови знаења, разменување на идеи и чувства, поттикнување на процес за решавање на проблемот и слично.
- Успешна педагошка комуникација во наставата се остварува со примена : активно слушање; воспоставување и одржување на квалитетен однос со соговорникот; искреност; користење на јасни и кратки реченици и познати зборови; уважување на повратната информација за разбирање на пораката од комуникацијата; ускладување на вербалните и невербалните пораки; уважување на потребите и чувствата на сите учесници во комуникацијата; изразување на чувства, ставови и потреби; јасно изразување на барањата; коментирање на однесувањето, а не на личноста; давање на поттикнувачки инструкции; поттикнување за поставување на прашања и сл.
- Како услови за успешно организирање на комуникацијата се наведуваат: ускладеноста на комуникацијата со единствените хуманистички принципи, уважување на специфичните својства и можности на воспитаникот, искрен, хуман и демократски однос, поттикнување на развојот и зацврстување на личноста на воспитаникот.

5. ИНТЕРПЕРСОНАЛНА КОМУНИКАЦИСКА КОМПЕТЕНЦИЈА

Нивото на интерперсоналната комуникациска компетенција претставува степен во кој нечие однесување е соодветно на ситуацијата и така и овозможува на личноста да ги оствари своите индивидуални и релациски цели. Компетенцијата не е нешто што е присутно или отсутно во апсолутна смисла, таа е променлива и секој ја поседува во одреден степен.

Комуникациската компетенција упатува на успех кој некој би го остварил со својата индивидуа, како и преку своите цели кои ќе си ги постави во некоја интеракција.

Wiemann (1977) предложил дефиниција за комуникациска компетенција во која ги нагласува индивидуалните комуникациски цели, но истовремено ги вклучува и размислувањата во односот со партнерот. Тој компетентниот комуникатор го опишува како „личност која го постигнува она што го сака, а притоа ги одржува взаемно прифатените односи“³. За разлика од дефинициите кои се фокусирани само на остварување на индивидуалната цел, или пак оние дефиниции кои водат грижа само за заедничката цел, Вилменовата дефиниција подеднакво ги опфаќа и поединците и групата. Не е пожелно една личност во интерперсонална интеракција да ги остварува само своите лични цели, а притоа да не ги зема во обзир целите на останатите учесници. Во интеракцијата со луѓето кои ни се драги многу поважно е одржувањето на нашите меѓусебни односи отколку нашите лични интереси.

Spitzberg и Cupach (1984) тврдат дека интерперсоналната комуникациска компетенција е во взаемен однос со квалитетната комуникација и ги вклучува соодветноста и ефективноста. За да се однесува компетентно, комуникаторот треба да говори и прави она што е примерно во дадената ситуација и воедно и успешно во согласност со неговите индивидуални и релациски цели. Интерперсоналната

³ Wiemann, J.M., and Backlund, P. (1980). Current theory and research in communicative competence. *Review of Educational Research*, 58, 185-189

комуникациска компетенција не може да биде само листа на друштвени вештини. Иако компетенцијата бара друштвени вештини, сепак ситуацијата и односот помеѓу оние кои комуницираат одредуваат што ќе биде важно во дадениот момент. Луѓето во својата интеракција се повеќе или помалку компетентни, а не апсолуно компетентни или апсолуно некомпетентни.

Комуникациската компетенција вклучува две врсти на друштвени вештини тоа се когетивните и бихевиоралните. Когетивните особини и помагаат на личноста да ги открие своите лични остварувања како и целите на реализација, додека бихевиоралните вештини и помагаат тие цели да ги оствари. Не е доволно да знаеме како можат да се остварат целите туку и со кои вештини може тоа да се постигне.

5.1. КОГНИТИВНИ ВЕШТИНИ

Ниту една од понатаму наведените вештини не се граничи со компетенцијата. Важноста на секоја од нив зависи од ситуацијата во која ќе се применува. Секоја од нив само може да даде допринос на компетенцијата а не може да биде нејзин составен дел во сите ситуации.

5.1.1. Емпатија

Првата когнитивна вештина на која ќе се задржиме е емпатијата и се однесува на осетливоста за мислење и чувствување на другите личности. Постојат голем број на дефиниции кои пробуваат да ја дефинираат емпатијата. Едни ја дефинираат како разбирање на туѓите емоции и чувства, другите пак се замислуваат себе во ситуација на другиот. Во поново време има едно усогласување дека емпатијата се темели на разликите помеѓу себе и другите односно способност да се замислат туѓите чувства а притоа оној кој тоа го прави да не ја напушти сопствената ситуација.

Емпатијата може да има голем удел во друштвената интеракција. Истражувањата покажуваат дека популарните деца се повешти во емпатијата од помалку популарните.

Емпатијата во интерперсоналната комуникација е многу важна бидејќи чести се ситуациите на недостаток на информации врз чија основа може да се заклучи што чувствуваат другите. Освен тоа луѓето многу пати не сакаат да ги покажуваат своите прави чувства, плашејќи се притоа тоа да не ги донесе во непријатна ситуација и дека поради тоа може да бидат отфрлени од друштвото. Емпатијата е еден начин како ние да ја посетиме свеста на другиот и на тој начин да дојдеме до информацијата која ни е потребна а поинаку не можеме да стигнеме до истата. Емпатијата дава можност да дознаеме многу повеќе од она што е на површината. Robert Katz (1963) емпатијата ја опишува како „корисен ризик“, која бара способност, имагинативни експериментирања во различни улоги, но и способност на одржување на далечина поради објективни предрасуди.

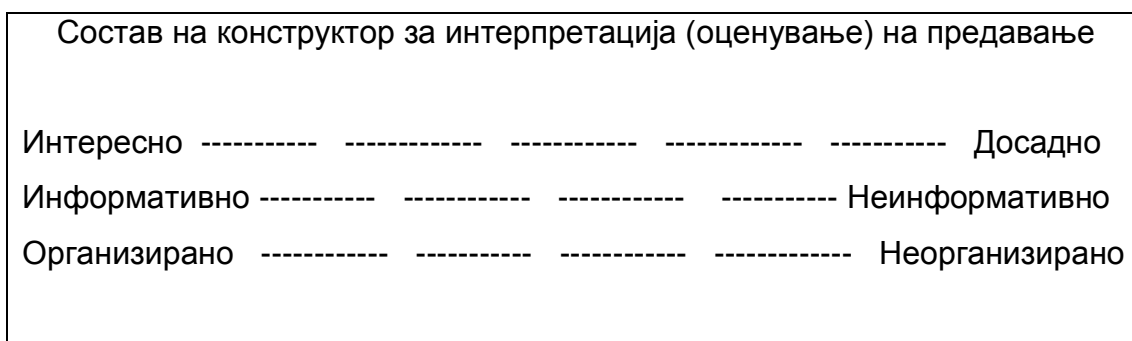
Емпатијата не е неопходна во сите видови на интерперсоналната комуникација, но таа секогаш може да ја подобри компетентноста. Таа им помага на комуникаторите да дојдат до информации за другите, кои потоа можат да ги искористат во изборот на зборови, стилот на презентација и во изборот на стратегијата.

5.1.2. Зазамење на социјална перспектива

Додека емпатијата претставуваше чувствителност за чувстата на другите, за земањето на социјалната перспектива е способност за донесување на заклучоци за можностите и опциите кои се наоѓаат пред другите луѓе. Онолку колку го сваќаме начинот на кој другите ја гледаат дадената ситуација во своите можности и во изборот на однесување, толку можеме да ги предвидиме нивните движења.

5.1.3. Когнитивна сложеност

Когнитивната сложеност се однесува на бројот и видот на поимите како и шемите со кои некој располага поради интерпретацијата на различни аспекти за својата околина. Конструктори се менталните структури кои на луѓето им служат како основа за интерпретација на значењето на предметот, луѓето и случувањата. Конструкторите можат да се покажат како биполарни скалила. Тамо се наведени скалилата за оцена на едно предавање за да го покажеме начинот како конструкторите се употребуваат во интерперсоналните збиднувања. Левата страна се позитивните особини, ако оцените бидат поблизу до таа страна тогаш говорот бил интересен, информативен и организиран.

Слика. 5.1 Состав на конструктор за оценување на предавање

За различни предмети, случувања и луѓе се земаат различни конструктори. Разликите во конструкторите поради различните искуства, ги водат луѓето до создавање на можност да ја посматраат околината на рзличен критериум. Составот на конструкторот се разликува и по бројот на конструктори кои ги содржи како и по апстрактноста и интеграцијата на дадените конструктори.

Кохерентната комплексност се потпира на еден од основните три критериуми. Тоа се : диференција, апстрактност и интеграција.

-Диференцијата го претставува бројот на конструктори што некоја личност ги употребува во својата интерпретација.

-Апстрактноста го претставува степенот во кој конструкт во некој состав вклучува други конструкти.

-Интеграцијата претставува степен во кој конструкторите се поврзани во кохерентен поим.

Кохерентната комплексност е многу важна за компетенцијата во интерперсоналната комуникација, бидејќи можат да ги проценат луѓето во ситуации од поголем број на гледишта. На располагање им се голем број на конструкти кои се подобро интегрирани, отколку на луѓето со слаба когнитивна способност.

5.1.4. Осетливост на стандардни односи

Roloff и Kellerman (1984) покажале дека комуникациската компетенција се разликува зависно од типот на односот. Со развојот на меѓусебниот однос луѓето создаваат очекувања еден од друг., за кои очекувања не се ни свесни се до моментот кога тие нема да бидат исполнети. Типот на однос делува на тоа што може, а што не може да биде кажано или направено. Ако некоја личност ја сметаме за пријател, очекувано е и на тој начин да се комуницира со неа.

5.1.5. Самопратење

Постојано се случува некој во околината да не изненади со коментар кој воедно може и да не шокира. Тоа се личности кои предходно не размислуваат за своите изјави или невербални однесувања. Тие се однесуваат повеќе спонтано отколку планирано и поради тоа се случува често пати да навредат некого иако тоа не го планирале.

Истражувањата покажале дека луѓето со можност за самопратење внимателно го посматраат лицето на својот пријател додека разговараат со него, а воедно со тоа ги пратат и сопствените реакции.

Самопратењето може многу да ја подобри комуникациската компетенција. Ако има развиена способност за самопратење комуникаторите ќе можат да го менуваат својот начин на излагање во случај другите да не реагираат во склад со нивното излагање.

5.2. БИХЕВИОРАЛНИ ВЕШТИНИ

Бихевиоралните вештини обично се дефинираат во значењето на телесното однесување за време на комуникацијата, меѓутоа не можат апсолутно да се раздвојат од спознајните вештини.

5.2.1 Вклученост во интеракција

Вклученоста во интеракција се занимава со тоа во која мера личноста учествува во комуникацијата. Според Segal и неговите соработници вклученоста во интеракцијата се состои од три фактори:

Респонзивност - тенденција на ментално реагирање на социјалната околина и прилагодување на тоа личноста да знае што треба да каже;

Перцептивност - Личноста знае за значењето кои другите си го придаваат на сопственото однесување и значењето кое треба да им го препише на однесувањето на другите.

Внимание - се однесува на тоа во колкава мера треба да ја стимулира непосредната околина.

5.2.2. Управување со интеракцијата

Комуникаторот мора да знае како треба да управува со интеракцијата за да ги оствари сопствените цели. Способноста за вакво управување се стекнува уште во детството , а врз тоа влијаат родителите, наставниците, врсниците. Често пати оние кои сакаат да го

преземаат управувањето во интеракцијата им упаѓаат на другите во зборот, со што соговорникот постепено го забавува говорот доколку сака да го препушти зборот.

5.2.3 Флексибилност на однесување

Флексибилноста е доста важна за комуникациската компетенција. Флексибилноста ја означува мерата во која комуникаторите ги познаваат и применуваат алтернативните однесувања поради остварување на целта. Кога некој разговор е на самиот почеток ние не можеме да знаеме како тој ќе се одвива, поради тоа на комуникаторите треба да бидат припремени на неочекуваното.

Radon (1982) смета дека луѓето очекуваат дека другите соговорници ќе ги следат претпоставените заеднички правила на комуникација, кога некое од тие правила ќе се прекрши односно некој ќе му влета во зборот на говорникот, тогаш се доведува во прашање предвидливоста на конверзацијата, тоа се нарекува **конверзациска девијација**. Облиците на конверзациската девијација се бројни, додека комуникаторите можат лесно да ги совладаат ваквите конверзациски моменти ако се доволно флексибилни и способни да се служат со алтернативните средства за да ги постигнат своите цели.

Комуникациската компетенција бара способност за совладување на конверзациските девијации. Овој тип на девијации не се необична појава, малку разговори се одвиваат според планот. Колку комуникаторите се еластични во своите постапки при кршењето на правилата, толку помала катастрофа ќе и се заканува на конверзацијата. Степенот на успех зависи од способноста на завземање на социјалната перспектива и самопратењето на истата. Сосема различно е да се познаваат бихевиоралните можности, а сосема поинаку е истите да знаеме како да ги употребиме за конверзацијата да биде успешна и со неа да ја постигнеме нашата цел.

5.2.4. Слушање

Мал број на комуникатори знаат да слушаат што сака другиот да им каже. Вистинскиот слушател многу тешко може да се најде. Слушањето ја зголемува комуникациската компетенција, за комуникацијата да може да се одвива во вистинска насока соговорниците мораат да се слушаат. Mark McCormack (1984.) во своето дело вели, „Престанете да говорите и почнете да слушате , може да ви се случи нешто важно да откриете, па и ако не е така, молчењето ви дава можност да ги приберете сопствените мисли. Молчењето е она што не спречува да кажеме повеќе од што би требало, а истовремено ја наведува другата личност да каже повеќе отколку што планирала. “

Секој може да ја зголеми својата способност за молчење, само за тоа му треба вежбање.

5.2.5. Друштвен стил

Стилот го означува начинот на конверзација а не неговата содржина. Секој има свој стил на комуницирање на кој му дава предност за да можеме да го поврземе со неговата личност.

Во стилот на конверзација разликуваме четири клучни својства: доминација, внимателност , карактеристики на јазикот и самооткривање.

-Доминацијата треба да ја набљудуваме како однос или релација. Некој кој се однесува доминантно употребува одредени врсти на однесување, кои соговорникот и не мора да ги прифати како такви. Ниедна личност не може да биде доминантна, доколку другата тоа не и го овозможи.

- Внимателност како дел од комуникацијата му покажува на говорникот дека неговиот труд е вреден на внимание. Тоа може да се сигнализира со климање на главата, кратки изјави, гледање во очи како и со други вербални и невербални знаци.

- Карактеристиките на јазикот се доста значајни во конверзацијата, помеѓу другото и поради тоа што преку говорот создаваме одредена слика за говорникот.

- Самооткривањето како дел од конверзацијата е важно, бидејќи ако говорникот сака да го задржи вниманието потребно е и да подели некои информации за самиот себе. Ова претставува многу ризична активност, бидејќи на луѓето не може многу да им се верува дека засекогаш би ја чувале таа информација. А воедно изложувањето на ваков тип на информација на соговорникот му дава слика дека говорникот верува во него и го цени .

Изразувањето на стиловите на комуникација не се интересни само за науката и за теориските погледи , туку тие се и средство кое може да им помогне на луѓето што во нивната комуникација ги спречува да ја постигната саканата цел.

5.2.6. Страв од комуникација

Последна бихевиорална вештина на која треба да обрнеме внимание е токму стравот од комуникацијата. На некои луѓе едноставно многу им е тешко да комуницираат, стравот кој го имаат делува на нивното однесување за време на комуникацијата.

Комуникацискиот страв или комуникациската апрехензија не е ништо друго туку облик на страв вистинска или претпоставена комуникација со другите. Пропратни елементи на овој вид на комуникациска апрехензија се: тресење, неможност да се погледне соговорникот, избегнување на друштвените моменти како и избегнување за учество во било каков разговор.

Молчеливоста претставува уште еден облик на страв од комуникацијата. Молчеливоста е резултат на стравот што другите ќе кажат каква би била нивната реакција на даден коментар или изјава. За да се избегне чувството на неуспех личноста решава да биде

молчелива, односно да се повлече и да биде помалку комуникативна. Со тоа уште повеќе се плаши и се оттуѓува од другите.

Секој од нас понекогаш се чувствува нервозен во комуникацијата , но ако тој страв е голем и постојан тогаш дефинитивно негативно ќе се одрази врз комуникацијата.

Разгледаваме повеќе когнитивни и бихевиорални вештини и од тука можеме да заклучиме дека луѓето или имаат или немаат вештина за комуникација односно или се или не се компетентни во сите ситуации и односи да развијат комуникација и да се снајдат во истата. Компетенцијата може да се менува од ситуација до ситуација, различни луѓе поттикнуваат различен начин на комуникација. Компетенцијата во интерперсоналната комуникација најчесто претставува работа на компромис. На пример може да му се овозможи на ученикот да раскаже некоја своја случка за да се опушти во дадената ситуација, ова би било добро за подобро запознавање на ситуацијата на ученикот, а и тој би се чувствувал сигурно кон наставникот кој го чувствува поблизок. Интерперсоналната комуникациска компетенција не е нешто со што луѓето се раѓаат, тоа е способност која може да се развива и подобрува.

6. ИНТЕРПЕРСОНАЛНА ПЕРСУАЗИЈА (УБЕДУВАЊЕ)

Интерперсоналната персуазија е врста на интерперсонална комуникација на која главна одлика е од страна на најмалку еден од комуникаторите да го промени мислењето, чувствата или однесувањето најмалку на една друга личност. И додека интерперсоналната комуникација може да биде спонтанa, интерперсоналната персуазија е редовно увежбана, со планирани однесувања, одбрана така да може да ја промени останатата личност која е вклучена во разговорот. Ова е **стратегиски начин** на однесување и делување. Некои од овие стратегии можат да бидат извежбани до автоматизам и можат да бидат применети без никакви предходни планирања и размислувања.

За персуазијата честопати се размислува како за еден вид на драматичен пресврт, каде една личност треба да го промени своето мислење од една во друга крајност. Miller(1980) опишува три врсти на такви пресврти:

- Обликувана реакција – кога убедуваната личност не знае како би реагирала во дадена ситуација, бидејќи нема искуство во таа област. Овде се мисли на предизвикување на склоност или преферирање на некоја личност во одреден начин на однесување. Ваков вид на обликување се постигнува со давање награда за добиените сакани однесувања.
- Потврдување на реакција - доаѓа во ситуација кога веќе имаме подредени ставови и однесувања кои не сакаме да ги менуваме, туку напротив сакаме истите да ги задржиме и да ги утврдиме за да не дојде до нивна промена. На пример одењето во црква може да биде еден таков вид на зацврстување на веќе стекнатите религиозни ставови и однесувања.
- Менување на реакција – прететставува траен процес. Луѓето се склони да ги задржат ставовите и однесувањата кои во минатото се покажале како успешни. Би ги измениле само во ситуација ако имаат доволно причини за тоа.

За да влијаеме врз одредена личност треба да имаме и одреден став како ќе го направиме тоа. Ставот претставува еден вид на интервенирање помеѓу стимулот и реакцијата. Стимулот може да биде личност, предмет, ситуација, нешто на што некој би реагирал. Ставот може да се одреди на основ на набљудување на надворешното однесување. Сепак ставовите не се секогаш силна подршка за одредување на однесувањето. Луѓето мораат да делуваат според сопствените мислења и чувства како што самите ги опишуваат.

7. ИНТЕРПЕРСОНАЛНИТЕ ОНОСИ ВО СЕКОЈДНЕВНИОТ ЖИВОТ

Меѓусебните односи имаат клучна улога во секојдневниот живот. Сите ние зависиме од другите кои се наоѓаат околу нас, дали во поглед на добивање на нивните симпатии, разбирања, информации како и во фактот дека ни помагаат да видиме што тоа утре не чека нас. Нема човек на кој меѓучовечките односи не му се важни. Сепак има разлика од едни до други потреби, но човекот или има потреба од поврзаност (односот кој постои помеѓу мајката и детето, чувство на сигурност) или пак има потреба од зависност.

Луѓето секогаш се слободни да си ги моделираат односите онака како што на нив им одговара. Некои од нив настануваат со самото наше раѓање, а пак другите ги стекнуваме во текот на животот како последица на нашата работа или пак бракот.

Многу факти влијаат врз бројот и квалитетот на односите со веќе избрани или неизбрани партнери.

Социоекономскиот фактор ги поврзува одредена група на луѓе. Луѓе од различни материјални позиции имаат сосема други можности за воспоставување на меѓучовечки односи. Луѓето се поврзуваат најчесто со оние кои се наоѓаат во нивниот социоекономски статус.

Работното место претставува едно од најважните извори за пронаоѓање на пријатели како и на бројот и видот на пријателството што ќе се создаде. Возраста и полот исто така влијаат врз создавањето на меѓусебните односи.

Постојат неколку типови на односи кои се развиваат помеѓу луѓето: познаници, пријатели, интимни пријатели, брак, однос помеѓу родители и деца, браќа и сестри.

8. ИНТЕРПЕРСОНАЛНА КОМУНИКАЦИЈА ВО СЕКОЈДНЕВНИОТ ЖИВОТ

Врз интерперсоналната комуникација големо влијание има групата, организацијата и културата. Kurt Lewin донел хипотеза дека секоја личност во кругот на групата има свој „животен простор“ кој само до некаде го дели со останатите членови од групата. Lewin се задржал на психолошката состојба на групата, додека пак социологот George C. Homans ставот на човековото однесување од состојбата на меѓусебната зависност на личностите кои се вклучени во интеракцијата. Според оваа теорија промената на однесувањето на било која личност во системот поттикнува промени во однесувањето на сите останати членови на истиот систем. Трет кој вршел истражување на комуникацијата во мали групи е Monero (1956) е првиот кој се занимавал со со интерперсоналните конфликти во склоп на малите групи. Тој сакал да ги измери меѓусебните симпатии и антипатии кои се појавувале помеѓу членовите на малата група.

Комуницирањето во мала група и комуникацијата помеѓу две личности спаѓа во областа на интерперсоналната интеракција, но помеѓу нив има многу важна разлика. Дијалогот бара координација на однесување помеѓу две личности, во малите групи бараат координација на однесување помеѓу три или повеќе личности. Barker, Segala, Kibler и Wahlers (1979., 11) малата група ја дефинираат како „Малата група претставува збир од три до петнаесет поединци, кои се наоѓаат свртени едни кон други лице во лице одредено време, со постојан формален или неформален водач; членовите на групата имаат најмалку една заедничка особина и се составуваат порати остварување на некоја одредена цел“⁴.

Постојат голем број на истражувања за бројот на членовите на групата. Бројот на идеален број на членови не може да се одреди, но што е поголем бројот на членовите, тоа е поголема веројатноста дека

⁴ Barker, L.L., Segala, D.J., Kibler, R.J., and Wahlers, K.J. (1979). Groups in process: An introduction to small group communication. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall

мал број на членови ќе ја монополизираат расправата, а тоа најчесто предизвикува незадоволство кај помалку активните членови.

Jones, Barnlund I Haiman (1980) во своето дело „Комуникација во мали групи“ разликуваат пет основни видови на групи : природни, катарзични, групи за учење, групи за одлучување и групи за акција.⁵

- Природните групи можат да настанат било каде и по било кој повод. Целта на овие групи е создавањето и одржувањето на односот. Тоа можат да бидат спонтанни разговори, одење на гости или пак планирани собири.
- Катарзичните групи или „прочистителни групи“ за цел имаат поставено испитување и искажување на чувствата. Расправата најчесто е насочена на некој проблем со кој членовите се соочени.
- Группи за учење се организираат за нивните членови полесно да можат да ги усвојат новите информации.
- Группи за одлучување се составени од луѓе кои мораат да донесат одлука по некое прашање. Овој тип на групи се составуваат кога треба да се донесат одредени решенија на даден проблем или пак доколку би требало да дојде до промена на одреден закон.
- И акциска група, овде се работи за одредување кога и како ќе биде реализиран фактот или законот кој групата за одлучување го донела.

И покрај оваа распределба на групите треба да се истакне дека секоја група може да има две или повеќе цели. Секоја група пак поминува низ три фази на нејзиниот развој:

1. фаза на усмерување – каде членовите се усмеруваат на дадениот проблем,

2. евалуациска фаза – каде што се даваат и бараат одредени мислења, оценувања и анализи и

⁵ Jones, S.E., Barnlund, D.C., and Haiman, F.S. (1980), *The dynamics of discussion > Communication in small groups*. New York: Harper and Row

3. контролна фаза во која се проверува дадениот предлог и се одредува насоката на акцијата.

Освен фазите низ кои поминува групата многу е важно да се знае како и на кој начин се донесуваат квалитетните одлуки. John Dewey(1910) разликува пет фази за донесување на квалитетна одлука:

- Откривање на проблемот - каде групата го сваќа и анализира проблемот;
- темелна анализа на проблемот – да одреди што треба да направи и како да му пристапи на проблемот,
- Откривање на можни алтернативни решенија и последици од истите ,
- Внимателна оцена на алтернативните решенија – мора да ги разгледа квалитетите и негативните последици од донесеното решение;
- Усвојување на најдоброто можно решение и одредување на начинот на неговата примена.

Друг многу важен елемент на малата група е *кохезијата* , таа е сложена појава и е еден вид на сила која заедно ги држи членовите на групата. Кохезијата се смета за поменлива развојна појава, групата која на самиот почеток не е кохезивна може да постане со тек на време, а за тоа многу може да придонесе нејзиниот предводник. Емпатијата, заземањето на социјални перспективи, можноста за слушање, прилагодување на однесувањето и самопратењето можат многу да придонесат за подобра соработка во групата.

Ниту една група не може да опстане доколку нема раководство. Раководството мора да се појави во секоја група без разлика на нјезината големина, секое раководство мора да има сопствени карактеристики. Доброто раководство се одликува со многу широк спектар на различни реакции, за раководство е потребна способност за прилагодувања и можност за различни реакции. Малите групи се многу сложена друштвена појава и затоа оној кој функционира како нивен водител мора да биде спремен да реагира на таа сложеност.

Тема која е многу интересна за истражување е организациската комуникација или пак **органizaциската култура** – обичај, начин на организирање и комуницирање на групата во организацијата. Културата ги опфаќа заедничките норми, сеќавања, приказни, церемонии и ритуали. За некој да може да успее во одредена организација треба да ја научи најпрво нејзината култура. Многу важен момент во истражувањето на интерперсоналната комуникација е комуницирањето помеѓу припадници од различна култура или поинаку кажано комуницирање помеѓу културите. Секоја култура има свои правила на комуницирање. За да можеме успешно да комуницираме во туѓа култура треба да имаме осет за нивните правила на однесување и комуницирање. За да имаме успешна комуникација со човек од друга култура најпрво треба да бидеме толерантни кон одредените нејаснотии кои ќе се појават во текот на комуникацијата. Тука се вклучува трепението и отсуност на непријатното чувство поради непознавање на ситуацијата. Друг елемент е емпатијата која не е можна ако предходно немаме познавање за правилата на однесување кои се во дадената култура во која делуваме. Луѓето многу често мислат дека треба само да го знаат јазикот на кој се зборува тамо, јазикот претставува само средство да ги искажеме нашите мисли и чувства, а за да можеме да го искористиме мораме најпрво да ја проучиме културата .

Интерперсоналната комуникација може да даде корисна информација во секојдневната употреба. Таа е неопходна во состаноците во група, во комуницирањето на работа, средбата со луѓе од други култури. Комуникацијата е неопходно средство кое можеме да научиме како да го користиме.

9. ЗАКЛУЧОК

Комуникацијата претставува движечка сила во општеството. Со нејзина помош како еден вид средство создаваме пријатели, добиваме работа. Искажуваме љубов, бараме помош и ги критикуваме нашите или туѓите постапки.

Во определувањето на значењето на комуникацијата треба да се појде од фактот дека комуникацијата е основна претпоставка за човековото битие, односно човековото битие не може да се замисли без неговата специфична способност за комуникација. Со појавата на самосвеста човекот станува свесен за своите чувства, мисли и потреби. Своето однесување човекот почнува да го регулира со говорот и говорот станува средство за комуникација. Човековата комуникациска природа доаѓа до израз во реализирањето на културата како животен стил и умствени случувања во него. Човекот комуницира со вредностите од минатото, сегашноста, со луѓето од сите векови и наоѓа одговори на многу прашања. Комуникацијата ги движи процесите за индивидуализација и социјализација. Развојот на единката не е можен без индивидуален продор, а комуникациската активност поттикнува и создава можност за развој на личноста како самостојна и автентична личност. Паралелно со индивидуалното е и општественото, социјално битие на човековата личност. Низ комуникациските дејства човекот го усвојува начинот на однесување, правила и вредности.

Човекот низ процесот на социјализацијата се подготвува за учество во општествениот и културниот живот. Од ова со сигурност може да се заклучи дека комуникацијата е врска меѓу поколенијата и столб на кој се издига социокултурниот опстанок на човештвото.

За комуникацискиот аспект на воспитанието може да се рече дека воспитаната активност се определува како комуникациски процес во кој субјектите меѓу себе дејствуваат, а основна цел е да се влијае на воспостаникот, односно на неговиот развој. Тоа значи дека воспитанието се добива во меѓучовечка комуникација се со цел да се развие човековата единка. Некои автори комуникацијата во воспитниот процес

ја определуваат како процес на создавање на значење меѓу две или повеќе личности. Од тоа произлегува дека наставните содржини и начинот на кој ученикот со својата активност ја прифаќа наставата тоа може да се оствари само преку добра, квалитетна комуникација меѓу наставникот и ученикот. Од тоа произлегува дека комуникацијата е битен (елемент) ентитет во наставниот процес. Затоа воспитанието не треба да се проучува во сферата на свеста на наставникот, ниту пак во свеста на ученикот, туку во дијалектичката практика на она меѓу нив.

Многубројните истражувања за својствата на наставникот, неговата функција и бројните улоги даваат бесценети сознанија. Тие сознанија овозможуваат со сигурност да се знае кој својства на наставникот и облици на неговата работа доведуваат до добри резултати во воспитанието и образованието на децата и младите. Податоците од овие истражувања можат да се групираат во трите следни групи:

- податоци кои се однесуваат на својствата на наставникот како човек и личност
- податоци кои се однесуваат на начинот на комуникација со учениците, колегите и родителите
- податоци кои се однесуваат на неговите својства како струшно лице.

Сознанијата до кои се има дојдено преку овие истражувања треба да се користат како основа, почетна точка врз која ќе се надоградува педагошката пракса, а со цел постигнување на подобри резултати. Треба да се истакне дека однесувањето на наставникот не треба да се сфати како нешто што е непроменливо, а својствата како апстрактни категории, туку како општа рамка, а со цел за понатамошно подобрување и усовршување.

Со развојот на општеството се менува улогата на училиштето и наставникот. Со зголемување на барањата од општеството се трансформира професијата наставник, се губат некогашните барања што треба да ги исполни наставникот, но тој добива нови задолженија. Но и понатаму професијата наставник е една од најодговорните

професии и за таа професија сеуште се бираат луѓе што се почитувани, луѓе што имаат искуство и способност тоа искуство да им го пренесат на младите, но истовремено и да го примаат влијанието од учениците.

Добриот наставник е близок со младите, ги разбира и сваќа нивните потреби, проблеми и радости - на одреден начин го живее нивниот живот. А животот на младите е секогаш порадосен, оптимистички, поперспективен одколку животот на старите. Така живеејќи со младите, наставниците ја продолжуваат својата младост. Истовремено самата професија и донесува задоволство и повеќето од нив зборуваат со гордост за својата професија и за задоволството што произлегува од работата со младите.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

1. Kvascev,R.(1980) Sposobnost za učenje I licnost,Zavod za udzbenike I nastavna sredstva, Beograd.
2. Bezen, A. (1986), Metodika u sustavu znanosti I obrazovanja, Institut za pedagoska istrazivanja, Sveuciliste u Zagrebu I NIRO skolske novine, Zagreb
3. Kathleen K. R.(1987), Interpersonal Communication-Where Minds Meet, International Thomson Publishing
4. Bakovljević,M.(1988), Didaktika II, Naucna knjiga, Beograd
5. Bezen, A.(1988), Znanstveni sustav metodike knjizevnog odgoja I obrazovanja, Skolske novine , Zagreb
6. Mandić,P.(1989),Motivacija za skolski uspeh, NIRO Skolske novine , Zagreb
7. Koic,E.(1992), Empatija, Zagreb
8. Керамитчиева,Р.(1993), Воведување на поим во учебникот, Филозовски факултет, Скопје
9. Suzić,N.(1995), Osobine nastavnika I odnos ucenika prema nastavi, Banja Luka
10. Шевкушић, С.(1995), Принципи ефикасне комуникације у настави, Београд
11. Шевкушић, С.(1995), Успешна комуникација, Београд
12. Илиевски, А.(1998), Дидактички опсервации, Скопје
13. Мурџева-Шкариќ, О.(2002), Психологија на родот, СОЖМ, Скопје
14. Ђорђевиќ, Б.(2003), Претпоставке за успешне комуникације, Београд
15. Joksimović , S.(2004), Комуникација у настави и психосоцијална клима школе, Beograd
16. Гојков, и сар. (2006) Циљеви –компетенције учитеља и васпитача , Виша школа за образовање васпитача, Вршац
17. Мирасчиева, С.(2007), Комуникација меѓу наставникот и ученикот во основното училиште, Штип
18. Tomić, Z., Jurilj, M., Juka,S (2007), Javno komuniciranje-pravo I etika,

Sveuciliste u Mostaru, Mostar

19. Обитељска педагогија и сурадња с родителима у програмима студија педагошког одгоја, (2008). Задар
20. Јовановиќ, М.(2009), Педагошка комуникација као фактор ефикасне наставе, Ниш
21. Адамческа, С. –Активна настава(Метофички основи), Скопје
22. Бандур, В., Ученик у наставном процесу
23. Вилотијевиќ М. – Дидактика, Комуникација у настави
24. Копровски, Љ., Петровски, Б.,- Педагогија за филозофски факултет, институт за педагогија, Скопје
25. Попова-Коскарова, Р.- Општа педагогија и методика на воспитната работа, Интерна скрипта за предавање на студенти од Педагошки факултет, Скопје